

SVETOZAR BOROJEVIĆ (1856.-1920.)

Omazić, Mateo

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:417635>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

SVETOZAR BOROJEVIĆ (1856.-1920.)

MATEO OMAZIĆ

Split, 2023.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA POVIJEST

SVETOZAR BOROJEVIĆ (1856.-1920.)

Životni put i vojna karijera s osobitim naglaskom na ulogu na sočanskom bojištu

Student: Mateo Omazić

Mentor: prof. dr. sc. Marko Trogrlić

Split, srpanj 2023.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. RANI ŽIVOT.....	2
3. NAPREDOVANJE U VOJSCI.....	4
3.1. ISKUSTVO RATA U BIH.....	4
3.2. NASTAVAK KARIJERE.....	6
3.3. AFERA HÄRTEL.....	8
4. ISTOČNO BOJIŠTE.....	10
4.1. POČETNE BITKE.....	11
4.2. OBRANA KARPATA.....	12
4.3. OFENZIVA GORLICE-TARNOW.....	14
5. ULAZAK ITALIJE U RAT.....	16
5.1. USPOREDBA TALIJANSKE I AUSTROUGARSKE VOJSKE.....	17
5.2. KARAKTERISTIKE SOČANSKOG BOJIŠTA.....	18
6. BITKE NA SOČI.....	19
6.1. GODINA 1915.....	19
6.2. GODINA 1916.....	24
6.3. GODINA 1917.....	30
7. KOBNA 1918. I KRAJ RATA.....	35
8. BOROJEVIĆ NAKON RATA.....	37
9. ZAKLJUČAK.....	39
10. POPIS LITERATURE.....	40
11. POPIS SLIKOVNIH PRILOGA.....	42
SAŽETAK.....	43
ABSTRACT.....	44

1. UVOD

Feldmaršal Svetozar Borojević bio je jedan od najboljih zapovjednika u povijesti austrougarske vojske. Iskazao se za vrijeme Prvog svjetskog rata kao jedan od najboljih defanzivnih stratega, posebice na talijanskom bojištu na rijeci Soči, prema čemu je dobio nadimak „Lav sa Soče“. Tamo je u dvanaest sočanskih bitki uspješno držao položaje svoje vojske protiv brojčano nadmoćnijih i bolje naoružanih Talijana. Uz povremene strateške uzmake, njegova obrana Soče nikad nije bila slomljena, a uz njemačka pojačanja 1917. godine prodire u Venecijansku nizinu sve do rijeke Piave. Iako je zbog drugih okolnosti došlo do raspada Monarhije i cijele njezine vojske, Borojević je uz nju stajao sve do samoga kraja, što ga je na kraju i koštalo kvalitetnijeg poslijeratnog života. Bitno je napomenuti da je bio prvi i jedini feldmaršal Austro-Ugarske vojske koji nije bio germanskog podrijetla.

Borojevićevo djetinjstvo karakterno ga je oblikovalo u vojnika kakav je na kraju postao. Kao i mnogi drugi dječaci s područja Vojne krajine, odrastao je na pričama o precima koji su se borili protiv Turaka i živote davali za Monarhiju. To je oblikovalo njegov karakter za cijeli život, tako da se uvijek nosio na strog, ali pošten način. Prakticirao je disciplinu i poštovanje reda i običaja, što je došlo do izražaja u jednoj aferi prije početka rata. Bio je iskovan u vojnim školama Monarhije, čiju je čast branio i na istoku protiv Rusa i na jugozapadu protiv Talijana, uvijek u velikom deficitu vojnih snaga i naoružanja. Iako je za vrijeme rata uživao velike povlastice, odličja, promaknuća i titule počasnog građana mnogih gradova, nakon rata dijeli nesretnu sudbinu Monarhije. Zaboravljen, odbačen od svih, zadnje godine provodi u novoj Austriji, potresen ne samo novonastalim stanjem, nego i velikom obiteljskom tragedijom. Cilj ovog rada je oživjeti sjećanje na jednog od najvećih hrvatskih ratnih zapovjednika u povijesti. U ovom radu predstavljen je njegov život i vojna karijera s osobitim naglaskom na ulogu na sočanskom bojištu.

2. RANI ŽIVOT

Svetozar Borojević rodio se 2. prosinca 1856. u Umetiću na Banovini, tada u sastavu Vojne krajine. Odmah nakon rođenja, njegova obitelj odlazi živjeti u obližnje selo Knezovljani. Uskoro, njegov otac Adam gradi kuću u susjednom selu Mečenčani, gdje će Svetozar odrasti.¹ Sva tri mjesta nalaze se u blizini jedan drugoga, dvadesetak kilometara južno od Petrinje. Zanimljiv detalj njegova rođenja je njegov datum, koji nije točno definiran. Uobičajena praksa tog doba bila je novorođenčce upisati u matičnu knjigu rođenih tek nekoliko dana nakon rođenja kada bi se vidjelo da je dijete preživjelo prve dane i izgledalo dovoljno zdravo. Tako dopis Općinskog poglavarstva u Mečenčanima iz 1917. spominje 13. prosinca 1856. kao njegov datum rođenja, dok njegov matični list, koji je pohranjen u Austrijskom državnom arhivu, spominje 1. prosinca 1856. Na kraju je prihvaćen 2. prosinca 1856., jer je sam Borojević to smatrao svojim datumom rođenja, što možemo vidjeti 1916. kada mu njegovi časnici daruju sablju na kojoj je ugraviran taj datum². Prilikom govora zahvale, on to osobno potvrđuje.³

Roditelji su mu bili Adam i Stana Borojević, rođena Kovarbašić. S obzirom da su i Adam i Stanin otac služili u vojsci Vojne krajine, jasno je da je Svetozarova vojna karijera bila predodređena. Otac mu je došao do statusa zapovjednika (njem. *Stations Kommandant*) 1859. u Zrinu, a sudjelovao je u brojnim pohodima te je odlikovan srebrenom medaljom za hrabrost. Umirovljen je 1. listopada 1873., ali se vraća u vojnu službu prilikom austrougarskog zaposjedanja Bosne i Hercegovine 1878. kao opskrbni časnik 79. domobranske bojne dalmatinskih strijelaca.⁴ Zanimljivo, Svetozar je također sudjelovao u zaposjedanju Bosne i Hercegovine, što mu je bilo prvo ratno iskustvo. Njegova majka Stana preminula je 1872. godine kada je Svetozar imao samo 16 godina, što ga je vjerojatno još više udaljilo od mjesta rođenja, od kojeg je već bio otišao u kadetsku školu. Adam i Stana su imali petero djece, a osim Svetozara zna se samo za njegovu sestru Ljubicu, koja se kasnije udala i prezivala Babić.⁵ Nedvojbeno je da je Svetozarov otac Adam bio pravoslavne vjeroispovijesti, ali ne postoje nikakvi podaci o mjestu i crkvi Svetozarovog krštenja.⁶

¹ Danijel Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*. Zagreb: Despot infinitus, 2019., str. 14.

² Tomislav Aralica, „Sablja feldmaršala Borojevića“, u: Marino Manin (ur.), *Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (1856.-1920.)*. Zbornik radova, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011., str. 180.

³ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 200.-202.

⁴ Danijela Marjanić, *Svetozar Borojević od Bojne – zapovjednik austrougarskih postrojbi na Jugozapadnom (talijanskom) bojištu u Prvom svjetskom ratu 1915.-1918.*, u: *Fontes – izvori za hrvatsku povijest*, broj 21., Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2015., str. 52.-53.

⁵ Drago Roksandić, *Svetozar Borojević od Bojne (1856-1920) Lav ili Lisica sa Soče?*, Zagreb: Vijeće srpske nacionalne manjine grada Zagreba, 2007., str. 19.

⁶ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 207.

Naime, Svetozar se po vjeroispovijesti nije izjašnjavao kao pravoslavac, nego kao grkokatolik. On je o tome sam svjedočio u više navrata, posebice na sudu u Košicama prilikom afere s Adolfom Härtelom, kada se u službenom zapisniku izjašnjava kao grkokatolik.⁷ Naime, za vrijeme Borojevićevog života, nikada nije postojala rasprava o njegovoj nacionalnosti. U svakom osobnom pismu, intervjuu, novinskom članku i sličnim izvorima, Borojević se naziva Hrvatom. Zapravo, nikada se nije nazvao nekom drugom nacionalnom pripadnošću, niti su ga mediji za vrijeme njegove slave ikada definirali drugačije nego Hrvatom. Hrvatski mediji koji su pisali o njemu za njegova života su: list *Virovitičanin*, zagrebačke *Novosti* i *Jutarnji list*.⁸ U stranim medijima tog vremena nalazimo na isti rezultat, primjerice bečki *Reichspost* prilikom pisanja o Borojeviću na Soči navodi kako je *zapovjednik cijele te skupine jedan Hrvat, Borojević*, kasnije navodeći da je on *carski vojskovođa hrvatskih korijena*.⁹

Globalno, najbolji izvor za ovu problematiku nam je sam Borojević, koji se u više navrata naziva Hrvatom, primjerice u obraćanju dalmatinskim pukovnijama 1916., u brzojavu Narodnom vijeću Slovenaca, Hrvata i Srba 1918. te u pismu Slavku Kvaterniku iz 1919. godine. Nasuprot tome, nakon njegove smrti, neke struje u novonastaloj Kraljevini SHS žele ga prikazati kao Srbina. Mnogi ga i u današnjoj historiografiji žele svrstati u srpski nacionalni korpus isključivo zbog vjerske pripadnosti njegovog oca, ignorirajući njegovo cjeloživotno opredjeljenje. Zbog svega navedenog, u ovom radu će se Borojević navoditi Hrvatom, kako je i sam sebe smatrao.

⁷ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 30.

⁸ Dnevne novine koje su izlazile u Zagrebu od 1912. do 1941.

⁹ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 203.

3. NAPREDOVANJE U VOJSCI

Nakon završene osnovne škole u Zrinu, Borojević se nastavlja školovati u Srijemskoj Kamenici, tada također dio austrougarske Vojne krajine. Tamo se iskazao kao uzoran učenik koji je iskazao potencijala u vojnom pozivu. Nakon toga, 1869. godine odlazi u Kiseg (mađ. *Kőszeg*) na Višu vojnu realku.¹⁰ Uskoro započinje svoju vojnu službu u Pečuhu (mađ. *Pécs*) kao kadet 52. ugarske pješačke pukovnije u sastavu zajedničke austrougarske vojske. Školovanje nastavlja u kadetskoj školi u Liebenau kod Graza od 1872. do 1874. koju je završio s odličnim uspjehom pa se vraća u svoju pečušku pukovniju gdje je 1875. bio izvanredno promaknut u čin poručnika kao mladić od 19 godina.¹¹

3.1. ISKUSTVO RATA U BIH

U zaključku Berlinskog kongresa iz 1878. godine rješava se problem podjele najzapadnijih dijelova Osmanskog Carstva. Prema tome, Austro-Ugarska je dobila dopuštenje za zaposjedanje Bosne i Hercegovine. Jedan od glavnih razloga toga je teška situacija u Bosni i Hercegovini uzorkovana stoljetnim zanemarivanjem od strane Osmanskog Carstva što je dovelo do brojnih nemira. Prilikom zaposjedanja, udarne snage sa sjevera su bile iz 13. zagrebačkog zbora sa svoje tri divizije: 6., 7. i 20. S obzirom na veliku granicu Dalmacije s Bosnom i Hercegovinom, car je 9. lipnja 1878. izdao zapovijed o mobilizaciji 18. pješačke vojne divizije gornjodalmatinskog domobranstva koja je odigrala važnu ulogu u operaciji.¹²

Borojević, tada 21-godišnji poručnik 52. pješačke pukovnije, bio je u sklopu 6. divizije zagrebačkog zbora i prelazi Savu kod Bosanskog Broda preko pontonskog mosta podignutog 29. srpnja 1878. godine.¹³ Zaposjedanje Bosanskog Broda proteklo je mirno, uz suradnju lokalnih vlasti i vojske. Nakon toga, Borojevićeva divizija nastavlja desetosatno marširanje prema Derventi, gdje u ljetnoj vrućini 11 vojnika umire od sunčanice. Par dana kasnije, zaposjedaju Doboj, pa su iz Doboja krenuli za Maglaj. Na pola puta do Maglaja, kod sela Kosove, skupina ustanika je masakrirala austrougarsku izvidnicu pa su se pukovnije upustile u bitku s ustanicima 4. kolovoza 1878. godine, što je bilo Borojevićevo prvo ratno iskustvo.¹⁴

¹⁰ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 15.

¹¹ D. Roksandić, *Svetozar Borojević od Bojne*, 21.

¹² Tado Oršolić, *Vojna Dalmacija u 19. stoljeću (Vojska, teritorijalne snage, žandarmerija (1797.-1914.))*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2013., str. 255.

¹³ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 17.

¹⁴ Isto, 18.

Ustaničima s kojima su se Borojevićeve snage borile bili su pripadnici lokalnog muslimanskog pučanstva koji su ponekad bili poduprti osmanlijskim četama tamo stacioniranim. Naime, prema sporazumu, te čete nisu smjele pomagati muslimanskim ustanicima u Bosni i Hercegovini, pa su to činili u ograničenim mjerama, mnogo manje nego što su ustaničnici očekivali. Osmanske posade sadržavale su ukupno oko 25 000 ljudi (37 bojnih) predvođenih Ismet pašom iz Sarajeva.¹⁵

Borojević nakon Maglaja sudjeluje u okršajima s ustaničnicima kod Žepča, Kaknja i kod Visokog u kolovozu 1878. godine. Isti mjesec, njegova pukovnija dolazi do Sarajeva gdje nakon kratkih uličnih borbi zauzimaju grad. Zbog zasluga prilikom tih borbi, odlikovan je križem za vojne zasluge s ratnom dekoracijom, što mu je bilo prvo odlikovanje. Zaposjedanje Bosne i Hercegovine završilo je uspješno za Austro-Ugarsku. Iz Borojevićeve pukovnije, 184 ljudi je poginulo ili bilo ranjeno.¹⁶ Nakon završetka operacije, Borojević je 1880. promoviran u natporučnika, a 1884. završava Ratnu školu u Beču (njem. *Kriegsschule*), pa 1886. preuzima zapovjedništvo 15. zbornice u Sarajevu, gdje je promoviran u čin glavnostožernog satnika.¹⁷

Tamo je godinu dana pisao svoje prvo spisateljsko djelo „Kroz Bosnu. Ilustrirani vodič c.k. Bosanske željeznice i bosanskohercegovačke državne željeznice Doboj-Simin Han“. U originalu glasi: „*Durch Bosnien. Illustrierter Führer auf der k.k. (Kaiserlich und königlich). Bosna-Bhan und der bosnischhercegovinischen Staatsbahn Doboj-Siminhan*“ i izdano je u Beču 1887. godine. U njemu Borojević piše vodič željeznicom gdje prikazuje stanje i život u tom kraju. Takvi vodiči su bili popularni u cijeloj Monarhiji za upoznavanje udaljenijih dijelova, a Bosna i Hercegovina je bila posebno egzotična čitateljima ne samo jer je bila tek priključena Monarhiji, nego zato što je bila dijelom muslimanski kraj, što je većini u Monarhiji bilo nešto novo i posebno. Borojević piše o muslimanskom sustavu računanja vremena, muslimanskim običajima, hrani i kulturi općenito. Daje i praktične savjete kako postupati pri susretu s lokalnim muslimanima te svakako pruža čitatelju dašak Orijenta. Osim toga, opisuje geografske osobine Bosne i Hercegovine, zajedno s njezinim prometnicama te naprednim razvojem od austrougarskog zaposjedanja. Unatoč sjajnim recenzijama, Borojević se nije bavio spisateljstvom sve do kraja Prvog svjetskog rata, kada je pisao djelo „O ratu protiv Italije“ koje je izdano tek nakon njegove smrti.¹⁸

¹⁵ Slavko Pavičić, *Hrvatska vojna i ratna povijest (i Prvi svjetski rat)*. Split: Knjigotisak, 2009., str. 151.

¹⁶ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 18.

¹⁷ D. Marjanić, *Svetozar Borojević od Bojne*, 53.

¹⁸ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 19.-20.

3.2. NASTAVAK KARIJERE

Borojević u Sarajevu provodi tri godine u zapovjedništvu 15. zboru nakon čega odlazi u Bečko Novo Mjesto kao predavač taktike, vojne organizacije i ratne povijesti. Bio je na glasu kao strog profesor koji je predavao na svjež i jezgrovit način, a vodio je učenike i na terenske nastave, primjerice u Trst, gdje je učenike podučavao vojnu taktiku na terenu. Zanimljivo, u istoj regiji će 25 godina kasnije voditi svoje najveće bitke. Nakon predavačke karijere, vraća se svom vojnom pozivu te će u 1890-ima često seliti, ali i napredovati u vojnoj hijerarhiji. Prvo u rujnu 1891. dolazi na čelo glavnog stožera 19. pješačke divizije praškog 8. zboru te ubrzo biva promaknut u čin bojnika. 1895. ga nalazimo u Mostaru kao zapovjednika glavnog stožera 18. divizije gdje je promaknut u čin dopukovnika. 1896. odlazi u Košice, današnju Slovačku, gdje je zapovijedao glavnim stožerom 27. divizije. Iako odlazi već sljedeće godine, u Košice će se vratiti i provesti godine prije početka rata. 1898. odlazi u Prag gdje postaje načelnik Glavnog stožera 8. zboru, a u tom gradu je boravio sljedećih 6 godina pa su njegova konstanta premještanja napokon prestala.¹⁹

U ovom razdoblju Borojević također doživljava mnoge promjene u svom privatnom životu. 1899. stupa u brak s Leontinom (1877.-1963.) koja je bila kćer austrijskog časnika Friedricha von Rosnera. Dvije godine kasnije, zajedno dobivaju jedinog sina Friedricha, kojeg su od milja zvali Fritz. U vrijeme boravka u Pragu, Borojević saznaje vijest o smrti svog oca Adama 24. siječnja 1900., koji je pokopan u Petrinji. U slobodno vrijeme, volio je igrati tenis i bio je član praškog teniskog kluba te je sudjelovao na jednom klupskom turniru 13. i 14. svibnja 1900.²⁰

Nakon šest godina u Pragu, premješten je na mjesto zapovjednika 14. pješačke brigade u Petrovaradinu. Ubrzo je promaknut u čin general bojnika. Sljedeća godina, 1905., označava 30 godina od početka njegove karijere što znači da je ispunio oba uvjeta za dobivanje plemstva: 30 godina službe i sudjelovanje u barem jednom ratu, što je Borojević ispunio prilikom zaposjedanja BiH. Prema tome, 2. svibnja 1905. car Franjo Josip u Beču dodjeljuje Borojeviću hrvatsko-ugarsko plemstvo s predikatom „od Bojne“.²¹

¹⁹ Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 22.

²⁰ Isto, 23.

²¹ Ivan Mirnik, „Feldmaršal Svetozar barun Borojević od Bojne na medaljama“ u: Marino Manin (ur.), *Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (1856.-1920.)*. Zbornik radova, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011., str. 163.

Nakon Petrovaradina, Borojević je imenovan zapovjednikom zagrebačkog hrvatsko-slavonskog 7. domobranskog okruga te je ubrzo unaprijeđen u čin podmaršala. U tom okrugu nalazila se i poznata 42. pješачka domobranska divizija koja će ubrzo biti prozvana *Vražjom divizijom* te će se u Prvom svjetskom ratu istaknuti kao jedna od najboljih divizija na svim bojišnicama Monarhije. Borojević je tada u Zagrebu uživao viši status u društvu, pa je bio pozivan na sve svečanije događaje. Jasno je da svako važnije događanje vezano za vojsku nije moglo proći bez Borojevića. Njega na čelu zagrebačkog domobranskog okruga 10. travnja 1911. zamjenjuje Stjepan Sarkotić, koji će predvoditi čuvenu 42. diviziju na početku rata.²² Inače, Sarkotić je bio posljednji zemaljski poglavar Bosne i Hercegovine, te jedan od istaknutih generala austrougarske vojske u Prvom svjetskom ratu. Nakon Zagreba, izgledalo je da će Borojević preuzeti zapovjedništvo nad sarajevskim 15. zborom, ali odluka je ipak pala na Košice i njihov 6. zbor, s kojim će i dočekati rat.²³

²² Dinko Čutura, *Stjepan Sarkotić (posljednji zemaljski poglavar Bosne i Hercegovine)*. Zagreb: AGM, 2019., str. 39.

²³ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 26.

3.3. AFERA HÄRTEL

Dolaskom u Košice, Borojević nije bio zadovoljan disciplinom u 6. zboru. Smatrao je kako bi časnici trebali biti uzor i primjer ponašanja nižim časnicima i vojnicima, ali to u Košicama nije bilo tako. Redovno su se održavale zabave koje su izlazile van granica onoga što bi Borojević tolerirao, i nije pristajao na kompromise. Prilikom obilaska vojnog garnizona u Mukačevu²⁴ on se upoznao sa slučajem Adolfa Härtela, dopukovnika koji je 25 godina bio u neformalnom braku s udovicom jednog obrtnika. Problem je nastao u tome što je on morao uplatiti iznos od 60 000 kruna u privatno-državni fond iz kojeg su udovice primale naknadu.²⁵ Ali taj iznos bi se smanjivao što osoba ima veći čin. Tako da kad je Härtel došao do čina dopukovnika, ozakonio je svoju vezu bez ikakvog troška. Kada je Borojević saznao za taj slučaj, zgrozio se jer je smatrao da je Härtel umanjio važnost časničkog staleža i odmah mu je zapovjedio da podnese zahtjev za mirovinu. Härtel je tražio odgodu umirovljenja kako bi stigao do boljeg položaja i veće mirovine, na što je Borojević burno reagirao, ali činilo se da će tu brzo doći do kraja priče.

Par dana poslije, dok je Borojević večerao sa skupinom časnika u javnosti, Härtelova kćer Luisa ošamarila je Borojevića ispred njegovih časnika, što se smatralo rigoroznim činom. Slučaj je otišao na sud u Košicama i stekao medijsku pozornost. Ovo je bitna epizoda iz Borojevićeva života jer nam daje uvid ne samo u njegovu osobnost, nego i u službenu korespondenciju jednog podmaršala i njegov prikaz u javnosti. Također, sačuvan je zapisnik suđenja koja prikazuje Borojevićev stav i način komunikacije. Mnogi su ga smatrali hladnim, dok je u stvarnosti on bio miran i staložen, što će se iskazati i za vrijeme rata.

²⁴ Današnja Ukrajina, oko 130 kilometara istočno od Košica

²⁵ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 27.

Suđenje je trajalo od kolovoza do studenog 1912. i na kraju je Luisa proglašena krivom i kažnjena s 360 kruna. Unatoč tome, pokrenula je žalbeni postupak u kojem je izrekla da je djelo počinila „u afektu“, te joj je kazna bila ukinuta.²⁶ Adolf Härtel se uskoro umirovio, ali i on je uspio dobiti bolju mirovinu nego što je prvotno trebao biti slučaj, zbog blage procjene invaliditeta. Svakako, ovaj slučaj je izazvao veliku medijsku pažnju. Neki mediji su kritizirali Borojevića, a neki su ga podržali. Primjerice, bečki *Danzer's Armee-Zeitung* brani Borojevićev častan stav. Pisalo se da je ovo klasični prikaz Borojevićeve korektnosti, te da će on kao srčan, pametan i sposoban uskoro biti jedan od najbitnijih zapovjednika zbora u Košicama.²⁷ Svakako, za Borojevića je ova epizoda predstavljala obranu tradicionalnog stava vojničke časti.

Iako se danas ovo čini kao manja epizoda iz njegova života, to je bila jedna od najvećih tema u javnom životu Monarhije u 1912. godini, pa su se čak u medijima spominjale priče o Borojevićevom umirovljenju, što je on demantirao.²⁸ Upravo suprotno, ovo nije omelo njegovu uzlaznu putanju u karijeri te je već sljedeće godine unaprijeđen u generala pješništva. Popravio je stanje u svom zboru u Košicama, te je odbijao ikakav povratak u Zagreb, što je vidljivo iz njegovih pisama Slavku Kvaterniku. Čak u tim pismima ističe nezadovoljstvo političkim stanjem u Zagrebu, te najavljuje prijetnju utjecaja ruskog panslavizma i promjene nakon Balkanskih ratova.²⁹ Pošto je bio istaknuta vojna ličnost, običaj austrougarske vojske je nalagao da se jedna od njegovih pukovnija nazove po njemu, te je 51. pješачka pukovnija u Košicama prozvana *Infanterieregiment von Borojevic Nr. 51.* Tako Borojević dočekuje početak Velikog rata kao jedna od najistaknutijih vojnih ličnosti u Monarhiji.

²⁶ Isto, 32.

²⁷ Isto, 33.

²⁸ Isto, 34.

²⁹ Milan Pojić - Danijela Marjanić, „Pisma vojskovođe Svetozara Borojevića 1912.-1920.“, u: Marino Manin (ur.), *Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (1856.-1920.)*. Zbornik radova, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011., str. 128.

4. ISTOČNO BOJIŠTE

Nakon sarajevskih pucnjeva u ljeto 1914. bilo je jasno da će Europa ići u rat dosad neviđenih razmjera. Ipak, ni sami atentatori vjerojatno nisu shvaćali točno u kolikom razmjeru će ovaj rat uništiti Europu, te koje će sve posljedice imati do kraja 20. stoljeća. Do kraja ljeta 1914. godine, mobilizirane su vojske Austro-Ugarske, Njemačke, Srbije, Francuske i Rusije.³⁰

S obzirom da je bio zapovjednik 6. zbra 4. vojske u Košicama, Borojević je poslan na istočno bojište. Situacija na istočnom bojištu bila je naročito zahtjevna za austrougarsku vojsku iz više razloga. Prvo, očito je da je fokus Austro-Ugarske bio u potpunosti na srbijanskom bojištu gdje su bile prve ratne operacije koje nisu završile brzo i uspješno kako su se oni tome prvotno nadali. Prema tome, omjer snaga austrougarske i ruske vojske na tom bojištu bio je u 1:2.³¹ Iz ratnih dopisnika saznajemo o nekim Borojevićevim izjavama u kojima on govori da su se u više navrata borili u omjeru 1:3.³² Također, ova bojišnica bila je znatno mobilnija od ostalih, posebice zapadnog bojišta između Francuske i Njemačke gdje su vojnici mjesecima, pa i godinama, bili ukopani u rovove uz vrlo male pomake prvih crta ratišta. Istočno bojište je zato zahtijevalo pomake divizija i do 400 kilometara, što je uključivalo transport ne samo vojnika, nego i topništva, te brojnih zaliha hrane i oružja, najčešće sa željeznicom. Osim toga, ovo bojište bilo je specifično zbog planinskog lanca Karpata u kojem je i Borojevićeva vojska dugo boravila, što je imalo katastrofalne posljedice, pa su zimi ljudski gubiteci bili veći zbog vremenskih uvjeta, nego zbog direktnih okršaja s Rusima.³³

U početku se istočno bojište protezalo od Baltičkog mora do kraja Karpata, skoro do Crnog mora, da bi se s uključivanjem Rumunjske u rat krajem 1916. bojište proširilo i do Crnog mora. Sjeverna polovica ovog bojišta gledala je bitke Nijemaca i Rusa. Nijemci su, kao i Austro-Ugarska, morali voditi rat na dva bojišta, što nije bilo u njihovim početnim planovima. Ipak, imali su značajno više uspjeha od austrougarske vojske na ovom bojištu i često su priskakali svojem savezniku u pomoć. Rijetki su bili profesionalci u austrougarskoj vojsci poput Borojevića koji su bezuvjetno voljeli Monarhiju i nosili njezine tradicionalne vrijednosti.

³⁰ Goran Hutinec (ur.), „Prvi svjetski rat“, u: *Povijest* (16. knjiga: *Prvi svjetski rat i poslijeratna Europa (1914.-1936.)*), Zagreb: Biblioteka JL, 2008., str. 57.

³¹ S. Pavičić, *Hrvatska vojna i ratna povijest*, 209.

³² D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 45.-46.

³³ S. Pavičić, *Hrvatska vojna i ratna povijest*, 230.

4.1. POČETNE BITKE

U ljeto 1914. godine Borojević se sa svojim 6. zborom 4. vojske nalazi između rijeka Visle i Buga, na današnjoj granici Poljske i Ukrajine. Tu dolazi do prvih okršaja ruske i austrougarske vojske, od kojih je za Borojevića najznačajnija Bitka kod Komarowa jer se iskazao efikasnom upotrebom vojske i prilagodbom situaciji na terenu. Unatoč tome što ga je okružio 25. ruski zbor 5. vojske, Borojević je 31. kolovoza 1914. uspio sa svojim 6. zborom probiti ruske redove i priključiti se desnom krilu 9. zbora te zauzeti Komarow 1. rujna.³⁴

Zbog tog uspjeha, ali i neuspjeha Rudolfa von Brudermanna i njegove 3. vojske kod Gnjlile Lipe i Rave Ruske, Borojević je stupio na čelo 3. vojske. Tada je i odlikovan Redom željezne krune 1. razreda. No, u jesen 1914. nije bilo prostora za slavlje Austro-Ugarske. Rusi su osvojili Lavov (njem. *Lemberg*) i austrougarske vojske bile su u velikom povlačenju. 2. vojska se povukla južno na Karpate, a 1., 4. i 3. sjeverno, do Gorlica. Prilikom povlačenja, dio austrougarske vojske ostao je u tvrđavi Przemysl te je opskrbljen za dugoročnu opsadu. Opsjedala ju je 3. vojska generala Radka Dimitrieva, a branio ju je general pješništva Hermann Kusmanek von Burgneustädten.³⁵ Oko tvrđave postavljeno je mnoštvo bodljikave žice, iskopano je preko 50 kilometara rovova, a ostavljeno je streljiva dostatno za dugotrajnu obranu.³⁶ Već u listopadu iste godine, kreće ofenziva njemačke 9. vojske zajedno s austrougarskom 1., 2., 3. i 4. vojskom, a zadatak proboja do Przemysla pripao je Borojevićevoj 3. vojsci. Njegovo brzo napredovanje natjeralo je generala Dimitrieva da naredi napad na tvrđavu, iako mu topništvo još nije bilo stiglo. Rusi su tu pretrpjeli katastrofalan gubitak od oko 40 000 vojnika, pa je pred dolaskom Borojevića Dimitriev pobjegao s ostacima svoje vojske preko rijeke San.³⁷

Unatoč austrougarskim pobjedama u rujnu, u studenom iste godine ponovno dolazi do izražaja mobilnost ove bojišnice. Rusi, zbog svoje velike brojnosti, opet naviru na obronke Karpata te je bilo vrijeme za nove protunapade austrougarske vojske. Opet su djelovali zajedno s Nijemcima, a predvodnici austrougarskih vojski bili su već istaknuti Borojević, nadvojvoda Josef Ferdinand i Conrad von Hötzendorf. Ruska 3. vojska dobro je uznapredovala prema Krakowu, ali poražena je zajedničkim austrougarskim snagama kod Limanowe. Osim toga,

³⁴ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 41.

³⁵ S. Pavičić, *Hrvatska vojna i ratna povijest*, 218.

³⁶ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 43.

³⁷ Isto, 44.

Borojevićeva 3. vojska zaprijetila je ruskoj 8. vojsci (koja je bila najjužnija) i zaprijetila joj okruženjem te se ona morala povući i odustati od početne navale na Karpate.

4.2. OBRANA KARPATA

Strateški položaj Karpata bio je izrazito značajan za obranu cijele Monarhije od ruske navale. Naime, austrougarsko vrhovno zapovjedništvo bilo je spremno prepustiti Rusima neke dijelove Galicijske nizine, ali Karpate nikako. Znali su da kada bi Rusi prešli tu prirodnu prepreku Karpata, otvorio bi im se put u Panonsku nizinu i direktan put prema Budimpešti. Zato je narodima Austro-Ugarske, posebice Mađarima, bilo od kritične važnosti da Borojević i ostale vojske obrane Karpate, neovisno o uvjetima. U ruskom vojnom vrhu također je bilo dilema o tome trebaju li poći za Budimpeštu ili ne. Jedna strana je smatrala da bi napad na Budimpeštu znatno oslabio ruske snage s obzirom na kolike gubitke su očekivali na Karpatima. I u slučaju proboja Karpata, smatrali su da bi ulaskom u Panonsku nizinu ruske vojske bile u velikoj opasnosti od okruženja, te da bi Rusija trebala provesti i jednu veliku ofenzivu sjevernije, protiv Njemačke. Druga strana planirala je napad na Karpate neovisno o argumentima protiv toga.³⁸ Predvođeni velikim vojvodom Nikolajem Nikolajevičem, vjerovali su da će austrougarske snage biti s lakoćom savladane na Karpatima, unatoč teškim uvjetima.

Situacija na Karpatima početkom 1915. godine bila je katastrofalna za obje vojske. Zima koja je okovala vojske na -25°C odnosila je više života nego direktni sukobi vojnika. Zbog nedovoljno tople odjeće, ekstremiteti vojnika su se često smrzavali i morali su biti amputirani. Redovno bi padala kiša, pa bi se temperature spustile ispod nule te bi se odjeća vojnika zaledila. Osim toga, nisu imali dovoljno kvalitetne nastambe te su se još lakše smrzavali. Namirnice su bile oskudne, a često su se i one zaleđivale. Što se tiče samog ratovanja, dolazi do smanjenja upotrebe topništva, koje nije moglo biti dostavljeno na prve crte zbog dubokih nasipa snijega. To je značajno smanjivalo uspjeh ofenziva. Do Borojevića su svakodnevno stizale vijesti o cijelim skupinama vojnika koji su se smrzavali na svojim položajima, pa je jasno koliko mu je bilo teško voditi kvalitetnije vojne operacije u takvim uvjetima.³⁹

³⁸ S. Pavičić, *Hrvatska vojna i ratna povijest*, 229.

³⁹ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 50.

Na veliko iznenađenje Rusa, upravo kad su planirali započeti svoju ofenzivu, austrougarske i njemačke snage započele su svoju. Krajem siječnja 1915. oni su odlučili spustiti se s Karpata te preduhitriti Ruse. Nažalost za njih, takvi proboji bili su neuspješni zbog nemogućih zimskih uvjeta, sada popraćenih snježnim mećavama. S obzirom da je ruska vojska bila dvostruko brojnija na tom bojištu, lako su odbili njihove napade te su zauzeli grad Mezölaborcz⁴⁰ koji je bio ključan zbog zgrade kolodvora i pruge koja je kroz njega prolazila. Borojević je na tom dijelu često morao sa svojom vojskom uzmicati i prepuštati protivniku neka područja jer je prostor koji je 3. vojska morala kontrolirati jednostavno bio prevelik, a gubitci su bili katastrofalni. Borojevićeva 3. vojska na početku 1915. izgubila je oko 89 000 ljudi.⁴¹

Iako je zapovjedništvo zahtijevalo da Borojević konstantno drži iste pozicije, on je to odbijao jer je smatrao da će se na taj način njegova vojska smrznuti, te je pomicao vojsku u područja s povoljnijim vremenskim uvjetima. S obzirom na nedostatak jedinica, Borojeviću su hitno trebala pojačanja, koja je rijetko dobivao. Najistaknutije pojačanje bilo je dolazak zagrebačkog 13. vojnog zbora, u čijem sastavu je bila čuvena 42. domobranska pješачka divizija, poznata kao *Vražja divizija*. Ta pojačanja su ne samo Borojeviću, nego i drugim zapovjednicima bila ključna u popunjavanju rupa nastalih u njihovim linijama u teškoj zimi na početku 1915. godine. Austrougarske snage uspjele su se održati na Karpatima tu zimu, bez uspješnijeg ruskog proboja, iako su Rusi opet uspjeli zauzeti tvrđavu Przemyśl koja je više mjeseci bila izolirana u Galicijskoj nizini.⁴² Na sjeveru istočnog bojišta, Nijemci su odradili odličan posao kod Mazurskih jezera i u potpunosti potukli rusku vojsku. To je oslabilo Ruse na svim frontama, te pripremlilo austrougarsku vojsku na veliku proljetnu ofenzivu 1915. godine.

⁴⁰ Danas Medzilaborce, na sjeveroistoku Slovačke

⁴¹ S. Pavičić, *Hrvatska vojna i ratna povijest*, 234.

⁴² D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 56.

4.3. OFENZIVA GORLICE-TARNOW

Nakon zaustavljanja Rusa na Karpatima, Centralne sile su se odlučile za veliku ofenzivu. U ožujku i travnju 1915., austrougarske i njemačke snage prevozile su postrojbe i opremu na prve crte gdje su planirali početak ofenzive. To se dogodilo 2. svibnja 1915. u 6 sati ujutro, kada su njemačke i austrougarske divizije krenule zajedno u proboj. Operacije su bile organizirane do zadnjeg detalja, te su Centralne sile značajno napredovale. Uz pomoć teškog topništva, pješadija je bez većih problema nadvladala šokirane ruske vojnike. Na jugu, napadale su austrougarska 2. i 7. vojska, između kojih je bila njemačka „južna vojska“ predvođena Alexanderom von Linsigenom. U sredini ofenzive bile su koncentrirane najkvalitetnije snage, austrijska 3. vojska predvođena Borojevićevom te njemačka 11. vojska predvođena čuvenim Augustom von Mackensenom, koji je istovremeno zapovijedao i 4. austrougarskom vojskom. Sjeverno od njih, oko poljskog grada Kielce, djelovala je austrougarska 1. vojska.

O silini napada centralnih vojski govori podatak da je 11. njemačka vojska imala 733 laka poljska topa, 175 srednjih i 24 teška.⁴³ Početni proboj bio je do rijeke San, na kojoj se nalazio Przemysl, kojeg su ponovno zauzele austrougarske snage, a do kraja svibnja Centralne sile su prevladale preko 160 kilometara teritorija koji je do tada bio u ruskim rukama.⁴⁴ Nažalost za Borojevića, on nije mogao sudjelovati u toj ofenzivi do kraja zbog ulaska Italije u rat na strani Antante za vrijeme ove ofenzive, te je bio hitno prebačen na novootvorenu sočansku bojišnicu. Inače, ofenziva je završila u ljeto 1915. s uvjerljivom pobjedom Centralnih sila. Nakon proboja sredine kod Gorilce, uslijedio je Tarnow i nakon toga njihove vojske bile su nezaustavljive. Osvojen je Lavov, a ruske vojske su prisiljene na daljnje povlačenje, jer su i Nijemci na sjeveru iziskivali pobjede. Do kraja ljeta, Rusi su se povukli preko 310 kilometara na istok, na crtu koja bi u današnjim granicama prolazila kroz središta Litve, Bjelorusije i Ukrajine.⁴⁵

⁴³ S. Pavičić, *Hrvatska vojna i ratna povijest*, 269.

⁴⁴ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 59.

⁴⁵ S. Pavičić, *Hrvatska vojna i ratna povijest*, 284.

To je bio kraj Borojevićevog djelovanja na istočnom bojištu, ali ono je svakako ostalo aktivno do ožujka 1918. Nakon povlačenja velikog dijela austrougarskih snaga na novootvoreno talijansko bojište, Rusi su u ljeto 1916. napali u velikoj Brusilovoj ofenzivi, te su izvojevali pobjedu unatoč velikim žrtvama. Pomakli su granicu skoro do Lavova, ali su tu bili zaustavljeni. Dakle, nisu došli ni blizu granice iz 1914. i 1915. godine. Nakon tog uspjeha, Rumunjska ulazi u rat na strani Antante, ali biva u manje od pola godine potučena od strane Centralnih sila. U početku 1917., zbog brojnih unutarnjih problema, a posebice katastrofalnih žrtava na bojišnici, u Rusiji nastupa Februarska revolucija, te započinje razdoblje nestabilnosti, a nakon Oktobarske revolucije, otvoreni građanski rat.

To je znatno olakšalo Centralnim silama da na početku 1918. provedu Operaciju „Faustschlag“ u kojoj su s lakoćom savladali međusobno sukobljene Ruse, te ih 3. ožujka 1918. natjerali na potpisivanje mira u Brest-Litovsku, što je označilo konačan kraj rata na istočnom bojištu.⁴⁶ Rusija je izgubila značajan dio teritorija i prepustila se brutalnom građanskom ratu. Što se tiče Borojevića, on je s istočnog bojišta izašao s novim odlikovanjima: vojnim križem prvog reda, zvijezdom za zasluge crvenog križa s ratnom dekoracijom, srebrenim križem za zasluge s krunom na vrpci medalje hrabrosti, a i željezni križ 2. razreda, koji mu je u ime njemačkog cara Wilhelma II. dodijelio Franjo Josip.⁴⁷

⁴⁶ Goran Hutinec (ur.), „Ruska revolucija“, u: *Povijest* (16. knjiga: *Prvi svjetski rat i poslijeratna Europa (1914.-1936.)*), Zagreb: Biblioteka JL, 2008., str. 202.

⁴⁷ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 61.

5. ULAZAK ITALIJE U RAT

Iako je bila članica Centralnih sila, Italija se nije 1914. upuštala u rat. Upravo suprotno, 2. kolovoza 1914. proglašava neutralnost dok se unutarnja politička situacija ne razjasni. Iste godine, na čelu talijanske vlade Antonio Salandra mijenja Giovannia Giolittia. Salandrina vlada bila je nestabilna za odlučno vođenje vanjske politike te nisu htjeli ulaziti u rat pod izlikom da je Trojni pakt bio defanzivni savez koji bi se trebao aktivirati samo u slučaju vanjskog napada na njihove teritorije. Tvrdili su da je Austro-Ugarska izvršila agresiju te da se zbog toga nisu dužni uključiti u rat. Talijanska javnost bila je podijeljena u pitanju ulaska u rat. Ratu su se suprotstavljali socijalisti i Sveta Stolica, dok su Giolittijeve pristaše zastupale poziciju neutralnosti.⁴⁸ Za ulazak u rat bile su pristaše intervencije predvođene mladim Benitom Mussolinijem koji se tek odvojio od socijalista. Također, za rat su bili i talijanski iredentisti poput Cesara Battiste, a i reformisti poput Leonide Bissolatia. Sve frakcije koje su htjele ulazak u rat, htjele su to na strani Antante zbog iredentističkih težnji prema istočnoj obali Jadrana⁴⁹ i sjevernoj obali, posebice Trstu, zajedno s južnim Tirolom.

Salandrina vlada 26. travnja 1915. u Londonu sklapa tajni ugovor s predstavnicima Antante te obećava da će ući u rat u roku od mjesec dana, a zauzvrat će dobiti Trentino, južni Tirol, Trst, Goricu, dijelove Koruške i Kranjske, cijelu Istru do grada Rijeke, Cres, Lošinj, središnju Dalmaciju između Zadra i Splita, gradove Šibenik i Zadar, uključujući njihova zaleđa te sve veće otoke osim Brača i Šolte.⁵⁰ Može se reći da ulazak Italije u rat na strani Antante nije bio veliki šok za Centralne sile, koji su takav rasplet događaja već mjesecima očekivali, iako su bili u pregovorima s Talijanima oko njihovog ulaska u rat na strani Centralnih sila, ali takvi pregovori brzo su propali. Ulazak Italije u rat uhvatio je Austro-Ugarsku u iznimno nezgodnom trenutku, kada je bila usred ofenzive Gorlice-Tarnow na istočnom bojištu, te u operacijama na srbijanskom bojištu. Talijanska javnost se na kraju solidarizirala s vladom, sve frakcije osim socijalista, predvođeni strankom PSI (tal. *Partito Socialista Italiano*), koja nije pružila potporu ratu nego se zalagala za radnički internacionalizam.⁵¹ Italija je, kao i svi sudionici rata, očekivala brzu pobjedu. Očekivalo se brzo pokoravanje Austro-Ugarske preko dvije otvorene bojišnice, jedna na Soči, te druga u južnom Tirolu.

⁴⁸ G. Hutinec (ur.), „Prvi svjetski rat“, 60.

⁴⁹ Ivo Pilar, *Svjetski rat i Hrvati*. Zagreb: Biblioteka Pilar, 2014., str. 56.

⁵⁰ Danijel Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*. Zagreb: Despot infinitus, 2017., str. 13.

⁵¹ G. Hutinec (ur.), „Prvi svjetski rat“, 78.

5.1. USPOREDBA TALIJANSKE I AUSTROUGARSKE VOJSKE

Talijansku vojsku predvodio je general Luigi Cadorna. On je bio zapovjednik glavnog stožera talijanske vojske od 1914. godine te je planirao brzu ofenzivu u smjerovima Trbiža (tal. *Tarvisio*), Ljubljane i Trsta. S te tri crte probio bi teritorij Austro-Ugarske sa zapada i došao nadomak Beča. S početkom rata Italija je raspolagala s brojem od oko dva milijuna vojnika. U to je bila uključena stalna vojska (tal. *Esercito in servizio permanente*), mobilne postrojbe (tal. *Milizia mobile*) i teritorijalne postrojbe (tal. *Milizia territoriale*).⁵² Unatoč superiornom ljudstvu, Talijani su imali zastarjelo naoružanje, poput pušaka i topova. Talijani su se još koristili Karkanom Mod 91., repetirkom koja je dizajnirana 1891. godine. Bili su dobro opremljeni lakim poljskim topništvom, ali srednji i teški topovi su im bili zastarjeli. Ipak, najznačajniji je bio njihov manjak strojnica, u čijem broju su zaostajali za austrougarskom vojskom. Na sočanskoj bojišnici borile su se talijanska 2. i 3., a u južnom Tirolu 1. i 4., s 5. vojskom u pozadini.

Austrougarske kopnene oružane snage bile su organizirane u tri dijela: zajednička vojska (njem. *Kaiserlich und königlich gemeinsame Armee* ili *Heer*) podređena Ministarstvu rata u Beču, teritorijalno domobranstvo (njem. *K. u K. Landwehr*) pod nadzorom Ministarstva za zemaljsku obranu u Beču te mađarsko i hrvatsko-slavonsko domobranstvo (mađ. *Honvedseg* i Hrvatsko domobranstvo) pod nadzorom Ministarstva za zemaljsku obranu u Budimpešti i Pučki ustanak (njem. *Landsturm*) koji je bio u službi samo u slučaju opće mobilizacije.⁵³ 1914. godine sveukupno je bilo mobilizirano oko 3 350 000 vojnika na svim bojišnicama Monarhije. Na bojišnici s Italijom na Soču je postavljena Borojevićeva 5. vojska, a u južnom Tirolu 3. i 11. vojska. Prije talijanske objave rata, na talijansko-austrougarskoj granici bile su raspoređene tek pričuvne snage austrougarske vojske, a s obzirom da su tehnički još bili u savezu s Italijom, nisu smjeli graditi fortifikacije na toj granici. Ubrzo nakon objave rata, austrougarska vojska se konsolidirala te je prije prve bitke imala 84 bojne, 90 baterija i 13 konjičkih eskadrona, dok je talijanska vojska imala 215 bojni, 221 bateriju te 55 konjaničkih eskadrona.⁵⁴ Do kraja 1915. godine austrougarske snage su se pojačale i brojile su 130 bojni, 142 baterije i 20 eskadrona. Svakako, ni u najvećoj brojnosti, nisu bili ni blizu brojnosti talijanskim snagama. Impresivno je da je Borojević u takvim omjerima uspio sačuvati bojišnicu uz minimalne uzmake.

⁵² D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 20.

⁵³ Isto, 18.

⁵⁴ Tado Oršolić, „Jugozapadno talijansko bojište i maršal Borojević u dalmatinskim novinama Narodni list i Smotra dalmatinska (1915.-1918.)“, u: Marino Manin (ur.), *Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (1856.-1920.)*. Zbornik radova, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011., str. 92.

5.2. KARAKTERISTIKE SOČANSKOG BOJIŠTA

Borojeviću je u odbijanju brojnih talijanskih napada najviše pomogla sama prirodna karakteristika terena na sočanskoj bojišnici. Prije početka rata, Austro-Ugarska je kontrolirala južni Tirol, što je značilo da je na toj bojišnici prije početka rata Italija kontrolirala samo nizine i rubne dijelove Alpa, dok je Austro-Ugarska imala visinsku prednost. Većina bojišnice protezala se preko gorskih lanaca, visokih planinskih vrhova te nepristupačnih udolina. Sočansko bojište po vremenskim uvjetima nije bilo zahtjevno koliko i Karpati, te je austrougarskim snagama koje su bile prebačene s Karpata na Soču ovo došlo kao olakšanje. Istina, zimi su ove visoravni bile izložene jakim udarima vjetra, ali temperature nisu bile ni približno niske kao na Karpatima.

Podloga terena bila je krševita, puna niskog raslinja, podsjećajući na Dalmatinsku zagoru, pa je jasno zašto su se dalmatinski vojnici tako dobro snašli na ovoj bojišnici. Krš je bio glavna odrednica ovog terena, te su se vojničke postrojbe prilagođavale njemu, često na više visinskih razina. Općenito u ratovanju snage koje napadaju trebaju biti mnogo brojnije od snaga koje se brane i drže svoje položaje. U ovoj situaciji, za Talijane je bilo još teže napadati austrougarske položaje zbog oblika terena, te zbog toga što su austrougarske snage držale uzvišene položaje koje su prethodno utvrdili. Ključan faktor ovog bojišta bili su mostovi, te mostobrani postavljeni oko njih. Mostovi su često uništavani prilikom povlačenja kako bi usporili napredovanje druge vojske. Zbog brojnih rijeka, riječnih pritoka te klanaca oni su odigrali ključnu ulogu u napredovanju vojske, logistici i komunikaciji.

Najranjiviji dio ovog bojišta bila je crta od Gorice do mora oko Monfalconea, koja bi u slučaju pada Talijanima otvorila put prema Trstu. Tu je austrougarska morala ulagati posebne napore oko zaštite crte zato što planinski lanci nisu bili spojeni kao na sjeveru. Monte Santo, Monte San Gabriele, Monte san Daniele i Monte Sabotino u okolici Gorice bila su poprišta nekih od najkrvavijih bitki na cijelom talijanskom bojištu.⁵⁵ Pošto je ono bilo podijeljeno na tirolsko i sočansko (soško), Talijanima je konstantno prijetila opasnost da u slučaju pada tirolskog bojišta, sve njihove snage na sočanskom bojištu budu zaokružene. Valja napomenuti da Borojević, većinom zbog manjka ljudstva i opreme, na ovom bojištu vodi uglavnom defanzivno ratovanje, tek provodeći veće ofenzive prilikom pristizanja njemačkih pojačanja 1917. godine. Njegov cilj bio je zaustaviti bilo kakva napredovanja Talijana na prostor Monarhije.

⁵⁵ D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 27.

6. BITKE NA SOČI

6.1. GODINA 1915.

Borojević već 27. svibnja preuzima zapovjedništvo 5. austrougarske vojske, jedine austrougarske vojske poslane na sočansko bojište. Naime, od proglašenja rata, mjesec dana su se provodile manje operacije s obje strane. Talijani su napadali austrougarske luke, posebice Trst i Pulu, bombardiranjima iz zraka i mora. Cilj talijanskih napada bio je uništenje važnih dijelova austrougarske infrastrukture prije uspostave aktivne bojišnice. Austro-Ugarska je odgovorila bombardiranjima Venecije i njezinog pomorskog arsenala.⁵⁶ Italija je slala brojne izvidnice oko rijeke Soče da se ustvrdi precizna lokacija austrougarskih položaja, dok se za to vrijeme Borojevićeva vojska konsolidirala na obroncima Soče.

Od talijanske objave rata Austro-Ugarskoj 23. svibnja, do prve sočanske bitke prošlo je točno mjesec dana. Talijani su sa preko 200 topova u jutro 23. lipnja otvorili paljbu po austrougarskim položajima. Cilj talijanske ofenzive bio je zauzimanje mostobrana kod Tolmina i Gorice, strateških točki koje će se pokazati kao ključne u sljedećih nekoliko sočanskih bitki. Prilikom početka prvih ratnih operacija, dolazi do velike evakuacije civilnog stanovništva, pogotovo iz Gorice, ali nažalost veliki dio će ostati i izgubiti živote u unakrsnoj vatri Austro-Ugarske i Italije. Počinje se primjenjivati i avijacija u ratovanju, najčešće za izbacivanje bombi na protivničke ciljeve, u čemu su Talijani svakako imali prednost.

Talijanska očekivanja o brzom pobjedi uskoro su splasnula nakon uspješne austrougarske obrane većine položaja. Skoro sve bitke vodile su se za vrhove planinskih lanaca što su bile ključne točke, posebice za postavljanje topništva. Iako su Talijani imali znatno više topništva, oni su ga koristili kao pripremu prilikom svojih pješćkih napada gađajući austrougarske položaje, dok su austrougarske snage štedjele svoju municiju sve do momenta kada bi talijanske snage započele opći juriš. U takvoj situaciji talijanske snage su trpjele značajan broj žrtava prije nego što bi uopće došle blizu austrougarskih rovova i drugih utvrđenih položaja. Ako bi to uspjeli, u rovovima je dolazilo do borbe prsa o prsa, te su u takvoj situaciji šanse bile jednake. U Prvoj sočanskoj bitci Talijani su raspršili svoju vojsku fokusirajući se na cijelu crtu bojišnice, što se pokazalo kao velika greška. To se najviše pokazalo na potezu između Gorice i Monfalconea, posebice prilikom napada na brdo Doberdob.⁵⁷

⁵⁶ Isto, 33.

⁵⁷ Isto, 42.-43.

Slika 1: Raspored snaga u Prvoj sočanskoj bitci
 (Izvor: D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 44.)

Prva sočanska bitka završava 7. srpnja 1915. godine s oko 15 000 žrtvi na talijanskoj i oko 10 000 žrtvi⁵⁸ na austrougarskoj strani.⁵⁹ Inače, druga najblaža od svih 12 bitki na Soči. Talijani su postigli jako male uzmake prema neprijateljskim položajima, više zbog taktike austrougarske vojske. Naime, austrougarska vojska prepustila je Talijanima udoline koje su dotad kontrolirali jer su smatrali nevažnim zbog značaja svojih položaja na brdima, koje su dodatno konsolidirali. Uspostavljena je crta bojišnice koja će se uz manje pomake držati do kraja 1917. godine. Zanimljiv je izvještaj iz Jutarnjeg lista iz ljeta 1915. koji govori kako su Hrvati iz 4. bojne 16. satnije 53. pukovnije osvojili prvu talijansku zastavu na ovom bojištu, što je razbjesnilo Talijane koji su onda propisali nagradu za prvo zauzimanje austrougarske zastave.⁶⁰

Borojević, tek premješten s istočne bojišnice, shvaćao je da će njegovoj vojsci trebati nekoliko mjeseci da učvrsti svoje položaje, pa je zato u Prvoj sočanskoj bitci još uvijek eksperimentirao s novom bojišnicom i određivao točan raspored svojih snaga. Bazirao se na čvrstoj obrani vođenoj lokalnim protunapadima u momentima kada bi se neprijatelj probio kroz određene crte obrane. Takvi protunapadi bili su izrazito zahtjevni jer bi se u njima protivnik pokušavao flankirati, a u tim momentima austrougarska vojska je bila lagan cilj talijanskog topništva.⁶¹ Borojević je zapovijedao iz Postojne, 50ak kilometara istočno od Gorice, a redovno je obilazio položaje svojih vojnika, često se izlažući i velikim opasnostima. U nekoliko navrata ti položaji su za vrijeme njegovog posjeta bili obasuti talijanskom topničkom vatrom pa bi se Borojević morao pod hitno skloniti. Za vrijeme boravka u Postojni, redovno je bio posjećivan, jer je tada još uvijek bio znamenito ime u Monarhiji. U posjet su mu dolazili portretisti poput Otona Ivekovića, reporteri poput Alice Schalek koja je provela jedan značajan intervju s Borojevićem koji nam otkriva dosta o njemu kao osobi, te zasigurno najznačajniji posjetitelj bio je budući car Karlo I. 23. rujna 1915. On je zajedno s Borojevićem obišao položaje kod Gorice i Doberdoba te grad Trst u kojem se organizirala povorka.⁶²

⁵⁸ Lovro Galić, „Je li se Sošku frontu moglo obraniti i uz manje žrtava? (Različita mišljenja o Borojevićevim strateškim opcijama na Jugozapadnoj fronti 1915.-1918.)“, u: Marino Manin (ur.), *Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (1856.-1920.)*. Zbornik radova, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011., str. 58.

⁵⁹ U to su uračunati poginuli, nestali, zarobljeni i ranjeni vojnici

⁶⁰ D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 48.-49.

⁶¹ L. Galić, „Je li se Sošku frontu moglo obraniti i uz manje žrtava?“, 50.

⁶² D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 76.

Na Drugu sočansku bitku nije trebalo čekati puno. Već 11 dana nakon kraja prve bitke, počela je druga. Nakon testiranja bojišnice u prvoj bitci, Cadorna je okupio 17 divizija i bio je spreman za konkretan napad. Njegove zamisli su još uvijek bile prodor prema Ljubljani i Villachu te napredovanje prema Beču iz više smjerova. Talijani su opet imali veliku brojčanu nadmoć, posebice u artiljeriji, gdje su brojali oko 900 topova u sastavu od 784 laka poljska topa, 56 teških haubica kalibra 15 centimetara, 24 topa kalibra 14 centimetara te nekoliko teških topova kalibra 30,5 centimetara.⁶³ Tolika količina topništva dovodila je u pitanje moral austrougarskih snaga, a osim toga predstavljala je opasnu okolinu ne samo zbog eksplozija, nego zbog kršnog kamena koji bi nakon eksplozija letio poput šrapnela. Glavni fokus napada opet su bili Gorica i Doberdob, s posebnim naglaskom na gorički mostobran. Talijanski napadi odbačeni su prvih nekoliko dana, ali 20. srpnja uz velike gubitke uspijevaju zauzeti vrh San Michele kod Gorice. Unatoč tome, austrougarske snage uskoro su vratile taj vrh, a talijanske snage su se morale povući. Velike bitke vodile su se kod Podgore, zapadno od Gorice. Nju su Talijani uspjeli zauzeti, ali su austrougarske snage uskoro opet uzele kontrolu nad njom. U ovoj bitci, kao i u većini sočanskih bitki, istaknule su se dalmatinske pukovnije, a to su bile 22., 23. i 37., kojima je vrhovno zapovjedništvo dalo posebno priznanje. Bitka je završila 3. kolovoza, a žrtve su bile značajne s obje strane. Talijani su pretrpjeli oko 42 000 žrtava, a austrougarske snage oko 47 000.⁶⁴ Iako je trajala samo par tjedana, ova bitka je odnijela četverostruko više žrtava nego prva. A te brojke će se još više povećati u sljedećoj bitci.

Treća bitka na Soči započela je 18. listopada i Talijani su opet ciljali na uzvisine oko Gorice s konačnim ciljem zauzeća grada. Cadornin plan nije se naročito promijenio. Cilj mu je bio zauzeti brdo Doberdob na jugu i krenuti u zaokruženje Gorice. Raspolagao je s 312 bojni naspram 147 austrougarskih.⁶⁵ Borojević je doživljavao velike gubitke sjeverno od Doberdoba, na vrhovima San Martino i San Michele pa su mu u pomoć redovno dolazile nove postrojbe kao „krpanje rupa“. Sjeverno od Gorice najžešći sukobi odvijali su se na brdu Sabotin gdje su Talijani u preko deset navrata bezuspješno jurišali na austrougarske položaje. Sveukupno, ova bitka bila je jedna velika neuspješna talijanska ofenziva. Cadorna, koji je počeo biti sve kritiziraniji u talijanskoj javnosti, poraz je pokušao opravdati nedostupnim terenom i boljim položajem neprijatelja. Svakako, Borojević se iskazao svojom vrhunskom defanzivnom taktikom prilikom obrane krucijalnih točaka u svojim linijama, unatoč značajnom deficitu

⁶³ D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 54.

⁶⁴ L. Galić, „Je li se Sošku frontu moglo obraniti i uz manje žrtava?“, 58.

⁶⁵ D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 70.

snaga. U ovoj bitci, Talijani su pretrpjeli čak 67 000 žrtava, dok su austrougarske snage pretrpjele oko 42 000.⁶⁶ Iako ovi brojevi izgledaju povoljno za Austro-Ugarsku, nakon uračunavanja omjera snaga, jasno je da u ovim bitkama umire veći postotak austrougarskih, nego talijanskih snaga. Tjedan dana kasnije, Cadorna započinje Četvrtu bitku na Soči.

Za razumijevanje ovog bojišta potrebno je razumjeti Cadorninu poziciju. Često je Antanta od Italije zahtijevala pokretanje ofenziva zbog situacija na drugim bojišnicama kako bi oslabili i još više rastegnuli Austro-Ugarsku na njezinim bojišnicama. Zbog toga Cadorna ponekad biva prisiljen pokretati ofenzive kada on nije u potpunosti spreman, to jest kada bi mu trebalo više vremena da pripremi sve svoje jedinice i opremu na položaje koje on želi. Zbog toga se nameće pitanje je li Gorica zapravo bila značajan vojni cilj koliko je bila politički cilj. Talijanskoj javnosti trebale su neke pozitivne vijesti nakon tri propale ofenzive, a realnost rata dolazila je do običnih civila koji su svakodnevno dočekivali vlakove ranjenika u drugim dijelovima Italije, daleko od prve crte na Soči. Također, Antanta nije bila ni približno zadovoljna Italijom i njezinim (ne)uspjesima. Njezini saveznici su uskoro shvatili da je ulazak Italije u rat bio koristan jedino zbog odvlačenja velikog broja austrougarskih snaga, ali da neće od Italije dobiti konkretnu ofenzivu prema Ljubljani i Beču kao što se prvotno očekivalo.

Četvrta bitka na Soči strateški se nije nimalo razlikovala od prethodnih bitki. Talijani su sa svojom nadmoći u topništvu i ljudstvu pokušali zauzeti vrhove oko Doberdoba i Gorice, s posebnim intenzitetom na Podgori i Oslavlju kod Gorice. Napadi su bili većinom neuspješni, a pošto se bitka odvijala u studenom i prosincu 1915., ni vremenski uvjeti više nisu bili toliko povoljni. Austrougarskim divizijama koji su prebačeni s Karpata na Soču, snijeg i minusi nisu bili novost, ali većini Talijana jesu. Cadorna, trpeći velike neuspjehe, odlučuje se za radikalni čin bombardiranja grada Gorice teškim topništvom.⁶⁷ Ciljevi se nisu detaljno birali, gađani su i civilni objekti. Grad je većinom porušen, ali bitke su se još uvijek odvijale na okolnim brdima zbog talijanske želje zauzimanja goričkog mostobrana. Opet su bili neuspješni u tom naumu, a zbog sve lošijih uvjeta vojne operacije prekinute su u prosincu 1915. Tako je zadnja bitka u ovoj godini završila s 50 000 talijanskih i 32 000 austrougarskih žrtava, bez većih pomaka na prvoj crti. Na nove Cadornine napade čekat će se više nego inače, te će bitke u 1916. godini započeti tek u ožujku.

⁶⁶ L. Galić, „Je li se Sošku frontu moglo obraniti i uz manje žrtava?“, 58.

⁶⁷ D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 85.

6.2. GODINA 1916.

1916. godina započela je s izjednačenim izgledima za pobjedu Centralnih sila i Antante. Iako na više bojišta, Centralne sile su još uvijek imale solidne šanse za pobjedu jer je većina bojišta bila u pat poziciji, pa je izgledalo da će ovo biti rat iscrpljivanja. Antanta se odlučila za istovremene ofenzive na svim bojištima kako bi se njemačke i austrougarske snage što više oslabile. U taj plan je bila uključena i Italija, te je u proljeće 1916. bilo vrijeme za napad. Francuzi su se s Nijemcima sukobili kod Verduna, a par mjeseci kasnije Rusi će na istoku napasti u velikoj Brusilovljevoj ofenzivi. Ipak, Antanta nije funkcionirala savršeno, što se vidjelo kod Verduna. Tamo su Francuzi očekivali pomoć Britanaca, što je izostalo sve do ljeta 1916. i Bitke na Sommi.⁶⁸

Prema tome, Talijani su u ožujku 1916. započeli Petu bitku na Soči. Njihov pristup bitci nije se znatno razlikovao od prijašnje bitke na Soči. 3. vojska na sredini bojišnice imala je cilj osvojiti područje goričkog mostobrana, a 2. vojska na sjeveru područje tolminskog mostobrana. Problem je bio u tome što Antanta nije uračunala da će na drugim bojišnicama biti drugi vremenski uvjeti, pa su Talijani napali u nepovoljnim okolnostima za veću ofenzivu. Loši uvjeti na terenu uzrokovali su smanjeni broj okršaja, posebice u sjevernom dijelu bojišnice. Juriši talijanske vojske tekli su kao i u prethodnim bitkama. Jedinici manji uspjeh ostvarili su 14. ožujka na brdu Podgora, ali su ih dalmatinske postrojbe uspjele odbaciti prilikom okršaja prsa o prsa.⁶⁹ Na južnim obroncima Gorice, u mjestu Savogna d' Isonzo, Talijani su postavili pontonski most te su u gustim redovima započeli prijelaz na drugu stranu. To je naravno, bila katastrofalna pogreška jer su još bili u dometu austrougarskog topništva koje je u početku pustilo dio talijanskih snaga da prijeđe most, pa je onda otvorilo vatru. Jedinice koje su se zatekle na mostu, bile su potpuno uništene, a jedinice koje su prve prešle rijeku su bile ili uništene ili zarobljene.

Svakako, Talijani su opet bili neuspješni, a bitka je trajala manje od tjedan dana. Zbog toga je i broj žrtava bio najmanji od svih sočanskih bitki, oko 2000 s obje strane. Posebno nezgodna situacija bilo je otapanje snijega u ovom razdoblju što je diglo vodostaj Soče i otežalo ikakvu uspješniju talijansku ofenzivu. Na višim obroncima, posebice na sjevernom dijelu bojišnice, dolazilo je i do lavina.⁷⁰

⁶⁸ Marin Marix Evans, *Bitke Prvog svjetskog rata*, Split: Marjan Tisak, 2005., str. 121.

⁶⁹ D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 109.

⁷⁰ Isto, 111.

Od pete do šeste bitke proći će skoro pet mjeseci, ali to nije značilo da su vojske Italije i Austro-Ugarske mirovale. Naprotiv, austrougarska vojska, predvođena Conradom von Hötzendorfom, započela je veliku ofenzivu na području južnog Tirola. Plan je bio od prije poznat, spustiti austrougarske snage s Alpa u Venecijansku nizinu te u potpunosti okružiti sve talijanske snage na Soči. Ofenziva je trajala otprilike mjesec dana u svibnju i lipnju 1916. godine, ali Hötzendorf nije uspio ostvariti svoj prvotni plan. Talijanski otpor bio je snažan iz više razloga. Naime, talijanski opskrbeni lanac bio je snažniji nego prije zbog blizine i pristupačnosti Venecijanske nizine ostatku Italije u usporedbi s bojišnicama u visokim Alpama. Osim toga, Cadorna je osnovao 5. talijansku vojsku na obroncima Alpa između Trevisa i Vicenza. Ta vojska je poduprla 1. i 4. talijansku vojsku, koja je, unatoč tome što se branila, i dalje imala brojčanu prednost. Ovo je bila noćna mora za austrougarske snage koje su imale ekstremno nezgodne opskrbenne puteve svoje vojske u Alpama u usporedbi s talijanskim putevima u nizini.⁷¹ S obzirom na početak Brusilovljeve ofenzive u Galiciji, austrougarske snage morale su prekinuti svoju, koja svakako nije obećavala. Iako se austrougarska vojska morala povući na svoje prvotne položaje u južnom Tirolu, njihovi brojčani gubitci bili su znatno manji od talijanskih. Talijani su tijekom ove ofenzive pretrpjeli 67 916 žrtava, skoro dvostruko više od austrougarskih snaga, koje su usput zarobile velik broj talijanskih topova i strojnica.⁷²

U ovom razdoblju Borojević je sa svojim snagama držao položaje na Soči, što mu se kasnije pripisivalo kao mana. Smatra se da je on tijekom ove austrougarske ofenzive imao povoljne uvjete za pokretanje vlastite ofenzive sa Soče na Venecijansku nizinu, te ga je se kritiziralo za previše defanzivno stajalište na bojišnici. Svakako, on je procijenio da nema dovoljno postrojbi ni naoružanja za pokretanje takve ofenzive, pa se samo nadao da će Hötzendorf i Eugen Austrijski uspjeti u svom naumu. Nažalost za njih, to se nije dogodilo, te će brojne austrougarske postrojbe biti prebačene na istok. To će otvoriti Italiji par mjeseci za stabilizaciju i dovođenje novih snaga i opreme na prve crte bojišnica u južnom Tirolu i na Soči. Sada kreće razdoblje rijetkih talijanskih pobjeda, koji će uz velike žrtve ostvariti manje teritorijalne napretke.

⁷¹ Francis Mackay, *Asiago: Italy*, Barnsley: Pen & Sword Books Ltd, 2001., str. 41.

⁷² D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 124.

Talijani su za Šestu bitku na Soči pripremili 225 bojni nasuprot 119 austrougarskih. Ovoga puta Talijani su imali konkretan plan u osvajanju uzvisina Monte Sabatino i Oslavia zapadno od Gorice s čime bi dobili većinsku kontrolu nad gradom. U slučaju uspješnog osvajanja, tek tada bi krenuli na jug na uzvisine San Michele i San Martino koje su bezuspješno napadali iz nizine u prijašnjim bitkama. Zbog detaljne pripreme ljudstva, opskrbe, a i zbog povoljnih vremenskih uvjeta, Talijani su napokon nizali uspjehe. Bitka je započela 4. kolovoza 1916., a Italija je imala trostruko veću premoć u ljudstvu i naoružanju.⁷³ Na samom goričkom mostobranu, situacija je za Borojevića i austrougarsku vojsku bila neobranjiva. Talijanskim 74 bojnama suprotstavilo se samo 18 austrougarskih. Kada su Talijani napali 4. kolovoza, napali su južnije, kod Monfalconea, kako bi prekrili svoje prave planove oko Gorice. Tako su 6. kolovoza pokrenuli žestoku topničku paljbu na gorički mostobran, Sabotin, Podgoru i vrh Sveti Mihael, a paljba je trajala punih devet sati.⁷⁴ Linije austrougarskih položaja su potpuno uništene, a linije koje nisu bile potpuno uništene, bile su odsječene od drugih, i komunikacija je bila nemoguća.

Kada je talijansko pješništvo u popodnevnim satima napokon krenulo u napad, dočekale su ih ruševine. Odmah su zauzeli Sabotin i dijelove Podgore, a do 8. kolovoza i vrh Sveti Mihael. Borojević je unatoč nedostatku streljiva u početku pokušao držati dijelove bojišnice premještanjem snaga s drugih dijelova bojišta na najkritičnije točke. Talijani su zauzeli većinu mostova i 8. kolovoza većina njihove vojske prešla je Soču i upala u Goricu. Austrougarska vojska pokušala je nakratko držati grad uličnim borbama, što je bilo izrazito netipično za ovo bojište, ali to je učinjeno samo u činu povlačenja. Borojević tu donosi tešku odluku povlačenja iz već potpuno razrušene Gorice zbog čuvanja preostalih elemenata njegove vojske koja će morati spriječiti daljnje talijanske proboje.⁷⁵ Talijani su osvojili ne samo cijeli grad Goricu s okolicom, nego i Doberbosku visoravan na jugu. Borojevićeve snage morale su se povući istočno na uzvisine oko Gorice i pod hitno postaviti novu crtu obrane. U slučaju da to nisu uspjeli, Talijani bi imali otvoren put prema Trstu kojeg bi okružili sa svih strana, a on je bio ključan Austro-Ugarskoj. Cadorna je u Italiji doživio veliku slavu zbog ovog osvajanja, iako je to s talijanskom numeričkom prednošću trebalo biti odrađeno mnogo ranije i uz mnogo manje žrtve. Unatoč uspješnom napredovanju na terenu, talijanska vojska je pretrpjela oko 50 000 žrtava, dok je austrougarska vojska pretrpjela 10 000 manje.⁷⁶

⁷³ Isto, 135.

⁷⁴ Isto, 139.

⁷⁵ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 98.

⁷⁶ D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 144.

Slika 2.: Raspored snaga u Šestoj sočanskoj bitci s vidljivim talijanskim napredovanjem (Izvor: D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 152.)

Nakon uspjeha u Šestoj bitci na Soči, jedini logičan postupak Talijana bilo je napadanje linija na jugu kako bi se probili do Trsta. Oni su i dalje imali veliku nadmoć u topništvu i ljudstvu. Zbog potpunog raspada lijevog krila austrougarske 5. vojske koja je bila smještena najbliže moru, Talijani su odlučili napasti kod rijeke Vipave u cilju okruženja Trsta. Austrougarska vojska je uspješno odbila većinu talijanskih napada preciznim korištenjem topništva, uz manje proboje svojih linija koji bi bilo brzo opet popunjeni. Bojišnica se aktivirala i na sjevernom sektoru, kod vrha Rombon, blizu Kobarida, gdje je bila poprilično statična od početka operacija. Svakako, na sjevernom dijelu nije bilo velikih vojnih operacija, tek manji proboji koji bi bili brzo zaustavljeni. Cijela bitka trajala je samo četiri dana, a prekinuta je zbog jake kiše.⁷⁷ Rezultirala je minimalnim talijanskim pomacima na najjužnijem dijelu bojišta, uglavnom u područjima beznačajnih udolina. U četiri dana trajanja Sedme bitke na Soči i Italija i Austro-Ugarska pretrpjele su oko 20 000 žrtava.

U jesen 1916. odvale su se još dvije bitke na Soči, ali obje su trajale manje od pet dana. Izgleda da su se za 1916. godinu Talijani zadovoljili Goricom, pa su ove dvije ofenzive bile znatno kraće, ali ne i manje krvave. Osma sočanska bitka započinje 9. listopada kod jezera Doberdob i uzvisine Kras, što je bio najjužniji dio bojišnice, a plan je bio isti, konačan prodor do Trsta. U ovoj bitci, to su namjeravali preko osvajanja Kraške visoravni.⁷⁸ Na području kod rijeke Vipave Talijani su uspjeli probiti dobar dio austrougarskih položaja koje su držale Mađarske postrojbe. Njima je Borojević sutradan poslao pomoć i ti položaji su vraćeni. Na krajnjem jugu Talijani su ozbiljno zaprijetili proboj prema Trstu, ali situaciju je spasila češka 102. pukovnija s pametnim korištenjem topništva.⁷⁹ Nakon samo 3 dana bitka je bila gotova, bez konkretnog pobjednika. Ukupni gubitci talijanske vojske bili su oko 55 000 ljudi, što je ekstremno broj za ovako kratku bitku, pa se može pretpostaviti da su u te brojeve uključeni i stradali u manjim operacijama prije i poslije bitke, a svakako valja podsjetiti da su u taj broj uvijek uključeni ne samo preminuli, nego i ranjeni, nestali, zarobljeni, a u nekim slučajevima i oboljeli.⁸⁰ Borojević je nakon ove uspješne obrane bio ponovno hvaljen u austrougarskoj javnosti gdje se do sada postavio kao jedan od najpoznatijih ljudi u Monarhiji. Car mu je iznio javno priznanje zbog uspješnog vodstva obrane na Soči, a isto mu je napravio i nadvojvoda Friedrich koji je obišao Borojevićevu bojišnicu u listopadu 1916. godine.⁸¹

⁷⁷ Isto, 157.

⁷⁸ Isto, 164.

⁷⁹ Isto, 165.

⁸⁰ L. Galić, „Je li se Sošku frontu moglo obraniti i uz manje žrtava?“, 58.

⁸¹ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 102.

Deveta bitka na Soči započeta je na samom kraju listopada 1916. i zadnja je bitka održana za vrijeme carevanja Franje Josipa I. Nakon osme bitke, austrougarska strana nije bila zadovoljna brojnim rupama u njihovim linijama, koje su popunili što je bolje moguće do kraja listopada. To je omogućeno povoljnim razvojem situacije na istočnoj bojišnici i brzim padom Rumunjske, koja se tek bila priključila Antanti. Od osme do devete bitke bojišnica nije u potpunosti mirovala, jer su se položaji bombardirali kroz cijelu godinu ako su uvjeti to dopuštali, neovisno o tome je li pokrenuta ofenziva ili ne. Na Kraškoj visoravni, na samom jugu bojišnice, Talijani su pokrenuli ofenzivu 31. listopada, kao i u dolinama rijeke Vipave.⁸² Proces je bio isti, višesatno djelovanje talijanskog topništva po austrougarskim položajima nakon čega je uslijedio juriš pješadije. Najjači napadi bili su na području Krasa, gdje je austrougarska snaga uspješno odbila napade. Bilo je uspješnih talijanskih proboja kroz njihove linije, ali bili bi potisnuti natrag već sljedećeg dana. Najteža situacija bila je između vrha Cerje i ceste Opatje Selo – Kostanjevica na Krasu, gdje je na manje od kilometra bojišnice napadalo 12 000 talijanskih vojnika.⁸³

Borojević je u toj teškoj situaciji, uz maksimalno povjerenje u svoje snage, zapovjedio protunapad s vrha Cerje. Austrougarska vojska, iako iscrpljena, nadjačana i pod žestokim udarima, uspjela je ne samo zaustaviti talijansko napredovanje, nego potisnuti njihove snage i osvojiti neke značajne točke do tada u talijanskoj kontroli.⁸⁴ Do 5. studenog vidjelo se da su Talijani prestali sa svim ofanzivnim operacijama, i da je deveta bitka završena. Austro-Ugarska je pretrpjela oko 28 000 gubitaka, a Italija 38 000, što je ujedno bila i posljednja bitka na Soči u 1916. godini. Oštra zima spriječila je ozbiljnije ratne operacije, a austrougarskim snagama donijela je toliko potreban predah nakon pet velikih bitki u godinu dana. Svakako, bojišnica nije bila u zatišju, već su Talijani i dalje ponekad bombardirali austrougarske položaje unatoč nedostatku konkretne ofenzive. Uskoro nakon bitke, Borojević od svojih časnika 5. vojske prima počasnu sablju za svoj 60. rođendan. Bila je to elegantna sablja s praktičnom dekoracijom u duhu secesije i natpisima o Borojeviću i njegovoj vojsci. Danas se nalazi u vojnom muzeju u Budimpešti.⁸⁵ Borojević je na novu talijansku ofenzivu morao čekati sve do svibnja 1917., pa u međuvremenu je učvršćivao svoje položaje, a u slobodno vrijeme primao brojne posjete u svoj stožer u Postojni.

⁸² D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 179.

⁸³ Isto, 180.

⁸⁴ Isto, 181.

⁸⁵ T. Aralica, „Sablja feldmaršala Borojevića“, 185.

6.3. GODINA 1917.

Nakon zimskog predaha, u proljeće su se očekivale veće talijanske ofenzive, kao u prijašnjim godinama. Borojevićeve snage bile su iscrpljene od dvije godine neprestanog ratovanja i čak devet većih navala talijanske vojske. No, talijanski planovi nisu se promijenili, te su spremali još veće ofenzive. Antanta im je obećala poslati pomoć u naoružanju, te su na početku 1917. Talijani dobili oko 100 topova.⁸⁶ Iako su očekivali znatno više pomoći, oni su sada imali više nego dvostruku oružanu nadmoć nad austrougarskom vojskom. Unatoč prethodnim neuspjesima, nisu puno promijenili svoje planove ofenzive. Smjerovi napada su i dalje bili prema Ljubljani iz smjera Gorice i prema Trstu iz smjera Kraške visoravni. Povoljan uvjet za Austro-Ugarsku bile su pozitivne vijesti s istočnog bojišta, te su neke divizije bile premještene na sočansko bojište, gdje je nedostatak ljudstva bio kritičan.

Talijani su 12. svibnja započeli s topničkom pripremom i gađanjima prvih crta austrougarske vojske duž cijele bojišnice od istočnih obronaka Gorice do mora. 14. svibnja krenuli su u opći napad, posebno na području vrha Kuk na sjeveru, vrha Monte Gabriele na sredini, i području Kostanjevice na jugu. Oni bi te ciljeve kratkoročno zauzeli, ali bi za koji dan bili odbijeni austrougarskim protunapadima. Iako su bili silni, to su bili samo početni talijanski napadi, a najjača ofenziva započela je 23. svibnja na prostoru Kraške visoravni. Talijani su na samo tom dijelu bojišta poslali nevjerojatnih 10 pješачkih divizija, 1250 topova i 584 minobacača.⁸⁷ Uz to, imali su podršku s mora gdje su talijanski brodovi uplovili do vrha Tršćanskog zaljeva iz kojeg su gađali austrougarske položaje koji su im bili u dometu. Zbog tih razloga, Talijani su probili austrougarske linije na cesti Opatje Selo – Kostanjevica te su na samu Kostanjevicu napadali čak devet puta.

4. lipnja austrougarske snage kreću u protunapad na položajima koje su Talijani nedavno osvojili. To im je bilo omogućeno uz pristizanje novih snaga s istočnog bojišta. Protunapad je završio djelomičnim uspjehom te su austrougarske divizije zauzele skoro sve izgubljene položaje u ovoj bitci, te je Talijanima konačni rezultat bio tek neznatno napredovanje na Kraškoj visoravni i manji uspjeh na sjeveru kod vrha Kuk.⁸⁸ Konačne žrtve bile su oko 159 000 Talijana i 80 000 pripadnika austrougarske vojske.⁸⁹

⁸⁶ D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 196.

⁸⁷ Isto, 199.

⁸⁸ Isto, 203.

⁸⁹ L. Galić, „Je li se Sošku frontu moglo obraniti i uz manje žrtava?“, 58.

Tijekom završnih dana ove bitke, car Karlo odlikuje Svetozara Borojevića Ordenom red Marija Terezije, što je bilo najviše vojno odlikovanje Monarhije. Bio je zadnji od devet hrvatskih zapovjednika koji su primili taj orden kao zapovjednici, dok ih je 57 primilo taj orden kao viteški.⁹⁰ Ovo je svrstalo Borojevića među najveće hrvatske zapovjednike u povijesti, zajedno sa zapovjednicima poput bana Josipa Jelačića. Car Karlo je ovim odlikovanjem istaknuo zahvalnost ne samo Borojeviću, nego i cijeloj 5. vojsci koja unatoč svim nedostacima uporno drži jugozapadnu granicu Monarhije. Borojeviću su čestitke pristizale iz svih krajeva Monarhije, a Borojević je s ponosom prihvatio odlikovanje, ali isticao je ponos na kvalitetu svoje 5. vojske.⁹¹

Nakon relativno mirnog ljeta, Talijani su sredinom kolovoza pokrenuli novu, 11. ofenzivu na Soči. Težište više nije izričito na jugu i na prodoru prema Trstu, nego je Cadorna više snaga fokusirao na sjever kod Tolmina i na visoravni Banjšice sjeverno od Gorice. Od početka napada 17. kolovoza do 29. kolovoza Talijani su postavili čak 14 privremenih mostova na Soči što im je olakšalo prelazak preko rijeke i napad iz više smjerova.⁹² Uz zračnu podršku, Talijani uspješno zauzimaju prve crte austrougarske obrane na područjima Kraške visoravni, ali njihov najveći napredak bio je sjeverno od Gorice. Nakon prelaska rijeke Soče, napredovali su 20ak kilometara istočno na pojasu između Tolmina i Gorice. Bitke su bile i brojčano rekordne, pa austrougarsko zapovjedništvo javlja da je 21. kolovoza 1917. bio jedan od „najžešćih dana rata Sočanske vojske“.⁹³ Želeći povećati svoj uspjeh, talijanske snage su napale vrhove Sv. Gabrijel i Sv. Gera istočno od Gorice. Uspjeli su zauzeti Sv. Geru, a nakon žestokog topničkog napada mislili su da su zauzeli i Sv. Gabrijela, ali austrougarske snage su se za vrijeme tih napada sakrili u brojne spilje na tom brdu, te su iznenadili Talijane koji su mislili da prilikom pješačkog juriša neće naići na otpor.⁹⁴ Obrana tog vrha bila je značajna zbog njegove strateške lokacije iz kojeg se moglo kasnije pokretati ofenzive na talijanske položaje. Konačna bilanca ove bitke bila je najkrvavija do sada, jer su Talijani pretrpjeli oko 150 000 žrtava, a austrougarske snage oko 85 000.⁹⁵ Unatoč takvim brojkama, ovo je bio uspjeh za Talijane jer su uspjeli napredovati 20ak kilometara istočno na području između Tolmina i Gorice, dok je ostatak bojišnice ostao gotovo nepromijenjen.

⁹⁰ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 127.

⁹¹ Isto 132.-133.

⁹² Aleksandar Daskalović, *Bitka kod Kaporeta*, Split: Narodna tiskara, 1926., str. 18.

⁹³ D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 214.

⁹⁴ Isto, 216.

⁹⁵ Isto, 217.

Ovaj uspjeh Talijana natjerao je Austro-Ugarsku da potraži pomoć svojih saveznika. Naime, austrougarske snage su bile iscrpljene i istrošene, s mnogim rupama u linijama i nedostatkom municije. Borojević je vjerovao da u slučaju pada crte na Soči, neće moći uspostaviti novu crtu obrane kod Ljubljane i Trsta. Zato je upozoravao cara da se linija na Soči mora održati, jer u slučaju njezina pada, Talijani imaju otvoren put prema najznačajnijim gradovima Monarhije. S druge strane ipak, ni talijanske snage nisu bile zadovoljne raspletom događaja. Ono što je trebao biti brzi proboj prema Beču, pretvorio se u 11 većinom neuspješnih ofenziva s milijunskim žrtvama. Također, nisu bili zadovoljni sa svojim zapovjednikom Luigijem Cadornom, koji je bio pretjerano strog i nije detaljno razmišljao o ljudskim žrtvama.⁹⁶ Centralne sile, zbog povoljne situacije na istočnom i solunskom bojištu, odlučile su se o pokretanju velike ofenzive na sočanskom bojištu uz pomoć njemačkih divizija.

Plan operacije dogovoren je u rujnu 1917. godine, s planiranjem njezinog pokretanja u listopadu. Osnovana je njemačka 14. vojska predvođena Ottom von Belowom koja je bila glavni pokretač ofenzive iz smjera Kobarida. To je grad uz rijeku Soču, sjeverno od Tolmina, na mjestu koje nije vidjelo puno ratovanja u prošlih 11 ofenziva. Ta njemačka vojska bila je sastavljena od pet austrougarskih i sedam njemačkih divizija, a bila je podijeljena na četiri zbora: 1. austrougarski zbor, koji se još nazivao i grupa Krauss, 2. pruski zbor, to jest grupa Berrer, 3. bavarski zbor, to jest grupa Stein i 15. austrougarski zbor koji se nazivao grupa Scotti.⁹⁷ Južno od njih, nalazila se Borojevićeva vojska, a sjeverno od njih austrougarska 10. vojska. U južnom Tirolu i dalje se nalazila Hötendorfova 11. vojska. S talijanske strane, najveći napad pretrpjela je talijanska 2. vojska koja se nalazila na udaru Nijemaca. Njezin zapovjednik Luigi Capello uskoro je shvatio da neće biti moguće braniti se protiv njemačkog načina ratovanja.⁹⁸

Iako je ofenziva trebala početi 22. listopada, zbog vremenskih uvjeta počinje 24. listopada sa snažnom topničkom pripremom između Kobarida i Tolmina. Njemačke snage gađale su talijanske topničke pozicije sa svojim topovima, a prve redove talijanske vojske ispraznili su upotrebom otrovnih plinova.⁹⁹ Iako ovo nije bio prvi put da su oni upotrjebljeni, na ovoj bojišnici nikad nisu upotrjebljeni u ovolikim količinama. To je natjeralo Talijane u masovni bijeg. Ovakav rasplet događaja omogućio je posebno obučanim njemačkim jurišnim jedinicama brz proboj u talijanske položaje, koji su, iako dobro utvrđeni, sada stajali gotovo

⁹⁶ G. Hutinec (ur.), „Prvi svjetski rat“, 63.

⁹⁷ D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 230.

⁹⁸ G. Hutinec (ur.), „Prvi svjetski rat“, 84.

⁹⁹ A. Daskalović, *Bitka kod Kaporeta*, 85.

prazni. Ubrzo je Grupa Stein zauzela Kobarid, a padale su sve kritične pozicije talijanske vojske. Po prvi put na ovoj bojišnici, Talijani su bili ti koji su se morali braniti, a Centralne sile su bile u ofenzivi. U talijanskim jedinicama nastupio je kaos, posebno zbog prekida komunikacije između zapovjedništva i snaga na terenu. Moral njihove vojske bio je na minimumu pa je bilo slučajeva predaje cijelih postrojbi. Već 27. listopada osvojena je Gorica te su se Centralne sile brzo vratile na granicu Austro-Ugarske i Italije prije početka rata. No, oni nisu tu namjeravali stati nego je cilj bio potjerati talijanske snage što je dalje moguće. Tako su 29. listopada osvojene Udine, značajan Talijanski grad s oko 50 000 stanovnika.¹⁰⁰ Situacija na terenu više nije izgledala kao bitka, nego kao potpuno povlačenje jedne raspale vojske.

Iako su raspolagali s jednako jakom artiljerijom i pješastvom kao i Centralne sile, Talijani jednostavno nisu uspjeli uspostaviti učinkovitu crtu obrane za vrijeme njemačko-austrougarskog napretka.¹⁰¹ Jedini način na koji bi uspjeli usporiti protivničko napredovanje bilo je raznošenje mostova preko velikih rijeka poput Tilmenta. To su i radili, ali u nekim slučajevima pre rano, pa su veliki dijelovi talijanske vojske ostajali bez mogućnosti prelaska rijeke na vrijeme te bi bili zarobljeni. U samo dva tjedna Centralne sile su osvojile oko 120 kilometara bojišnice i došli do rijeke Piave. Upravo zbog toliko velikog prijednog terena i prirodnih prepreka poput rijeka, nisu mogli napredovati dalje od rijeke Piave. Osim toga, kod te rijeke, talijanska 2. i 3. sjedinile su se s 1., 4. i 5. vojskom te su uspjeli uspostaviti obrambenu crtu na Piavi.

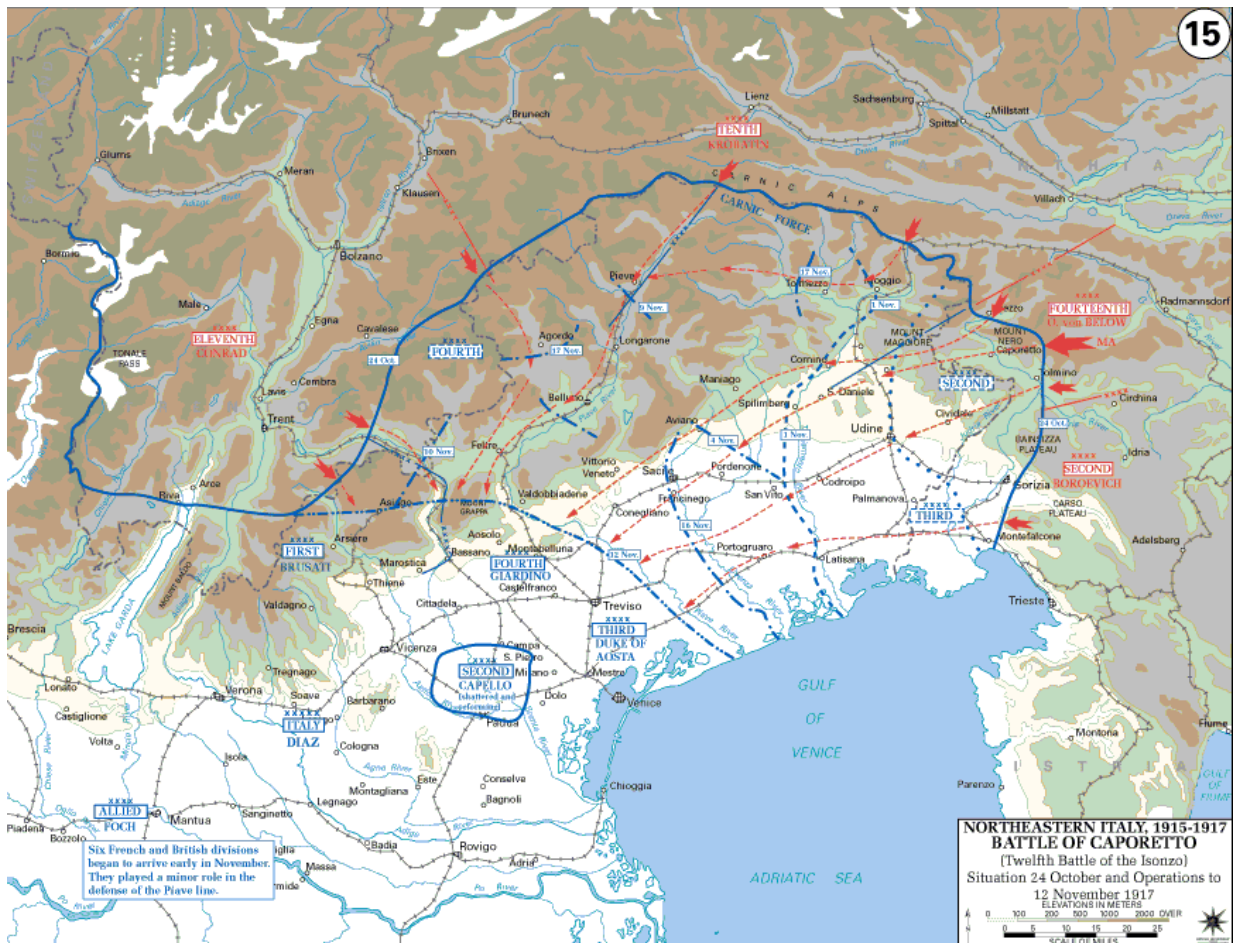
Konačan rezultat ove bitke, koja se smatra 12. i zadnjom bitkom na Soči, bila je uvjerljiva pobjeda Centralnih sila i kraj bitaka na Soči. Oni su pretrpjeli 13 000 poginulih vojnika, a sveukupno bilo je oko 67 000 žrtava s njihove strane. Talijani su pretrpjeli oko 40 000 mrtvih i čak 300 000 zarobljenih vojnika, dok je još njih 100 000 dezertiralo.¹⁰² Unatoč talijanskoj prednosti u naoružanju, razliku je učinilo organizirano djelovanje njemačkih i austrougarskih snaga.¹⁰³ Tako je 1917. završila potpunim slomom sočanskog bojišta, ali ne na način na koji su Talijani to očekivali.

¹⁰⁰ D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 242.

¹⁰¹ A. Daskalović, *Bitka kod Kaporeta*, 103.

¹⁰² D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 246.

¹⁰³ A. Daskalović, *Bitka kod Kaporeta*, 164.

Slika 3: Pregled bitke kod Kobarida

(Izvor: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/caporetto_battle_of (pristupljeno 19.6.2023.))

7. KOBNA 1918. I KRAJ RATA

Nova godina je za Borojevića počela bolje nego sve ratne godine do tada. Naime, 1. veljače 1918. car Karlo ga unapređuje u čin feldmaršala. Time je Borojević postao jedini pripadnik slavenskih naroda u povijesti Austro-Ugarske koji je primio tu počast.¹⁰⁴ Car ga je pohvalio zbog uspješnog držanja sočanskog bojišta preko dvije godine i konačnim probojem na kraju. U međuvremenu, Borojević je proglašen počasnim građaninom Ljubljane, Košica, Slavenskog Broda, Požege, Rijeke, i mnogih drugih.¹⁰⁵ Čestitke su mu pristizale sa svih strana i izgledalo je da jugozapadno bojište Monarhije na pragu pobjede. No, situacija na terenu bila je drugačija.

Austrougarski vojnici bili su iscrpljeni i pothranjeni, transport dobara do Piave bio je težak i dugačak. Posljedice Antantne pomorske blokade odrazile su se i na vojsku, kojoj je kronično nedostajalo namirnica, a civilnom stanovništvu Monarhije takva situacija već je bila uobičajena. Na bojišnici, posebno loša situacija bila je kod postrojbi koje su se nalazile u pozadini.¹⁰⁶ Bilo je za očekivati da će moral takve vojske biti katastrofalan. Politička situacija u Monarhiji je također bila kritična i vidjelo se da je pred raspadom, posebice u slučaju poraza u ratu. Borojević je zato smatrao da bi trebalo pregovarati s Italijom o miru, ali Hötendorf je bio za pokretanje novih ofenziva misleći da je talijanska vojska u potpunom rasulu. To je donekle bilo istina, ali Hötendorf nije uračunao na Antantinu pomoć Italiji u smislu svježih britanskih i francuskih divizija. Također, nakon katastrofe kod Caporetta, Cadorna je smijenjen s dužnosti i zamijenio ga je Armando Diaz koji je bio mnogo sposobniji. Osim toga, Italija je imala novog premijera Vittorija Emanuela Orlando koji je pokrenuo akciju jačanja morala i potpore ratu.¹⁰⁷ Sada su Talijani bili ti koji su branili svoj teritorij, te je moral bio mnogo snažniji nego u gladnih austrougarskih snaga.

¹⁰⁴ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 149.

¹⁰⁵ Isto, 82.-84.

¹⁰⁶ Tado Oršolić, „Dalmatinske pukovnije u posljednjoj godini Prvog svjetskog rata – s naglaskom na *Dalmatinsku* 22. i 122. carsko i kraljevsku pješačku pukovnicu“, u: Tado Oršolić (ur.), *Završetak Prvog svjetskog rata u Dalmaciji*. Zbornik radova, Zagreb – Zadar: HAZU, 2021., str. 145.

¹⁰⁷ G. Hutinec (ur.), „Prvi svjetski rat“, 85.

Prva veća bitka u 1918. bila je ofenziva austrougarskih snaga predvođenih Borojevićem i Hötzendorffom na rijeci Piavi. Hötzendorf je planirao provesti glavni napad preko Piave, a Borojević je trebao biti podrška na južnom dijelu bojišta. Cilj je bio osvojiti Treviso te tako otvoriti put prema Padovi.¹⁰⁸ 14. lipnja Borojevićeve snage uspjele su prijeći Piavu i zauzeti istočni rub brda Montello, ali zaustavljene su do 20. lipnja.¹⁰⁹ Uskoro su talijanske snage uspjele vratiti svoje položaje do rijeke Piave i to je bio kraj ove bitke. Austrougarska vojska pokazala se pre iscrpljenom za nove ofenzive, te su pretrpjeli novih 100 000 žrtava, od kojih 12 000 preminulih. Ovo je bio prvi put u ovom ratu da su se austrougarske snage našle u direktnoj borbi s britanskim vojnicima.¹¹⁰

Nakon neuspjeha na Piavi, austrougarska vojska bila je osuđena na propast. Nisu uspjeli osvojiti talijanske zalihe, te su se morali smjestiti na istočnu obalu Piave. Tamo su dočekali veliku talijansku ofenzivu, poznatu kao Bitka kod Vittorija Veneta. Ona je započela 24. listopada, a osim talijanskih, tu su bile i britanske, francuske i američke snage te su zajedničkim snagama brzo ovladale bojišnicom.¹¹¹ Austro-Ugarska se nalazila u nerješivoj unutrašnjoj krizi, te su brzo vojnici na jugozapadnoj bojišnici počeli dezertirati i vraćati se u svoje novoproglašene domovine. Do 27. listopada, cijela bojišnica bila je u raspadu, te su svi dijelovi vojske bili u nepovratnom povlačenju, od medicine, komunikacije i drugih ključnih jedinica. Borojević je također morao pomaknuti svoj stožer iz Udina na jezero Wörthersee u blizini Klagenfurta.¹¹² Bilo je očito da je rat gotov, a time i stoljetna Monarhija. Osim ove, raspala se i solunska bojišnica. Austrougarska vojska vraćala se u kaotičnim uvjetima preko slovenskih Alpa, često pješice zbog nedostatka vlakova. Talijanska vojska pobjedonosno je ušla u Trento i Trst 3. studenog. Isti taj datum izdana je i zapovijed Beča o prestanku borbi te je potpisano primirje s Italijom u mjestu Villa Giusti u blizini Padove. Talijani su do 11. studenoga zabilježili oko 437 000 ratnih zarobljenika.¹¹³ Tako je godina koja je počela obećavajuće za Borojevića i Monarhiju, završila najvećom tragedijom, njezinim konačnim raspadom.

¹⁰⁸ Nikola Tominac, „Hrvati u borbama tijekom 1917. na istočnome bojištu i završne ratne borbe na jugozapadnome bojištu iz 1918. godine“, u: Hrvoje Gržina – Mario Stipančević (ur.) *Konac Velikog rata*. Zbornik radova, Zagreb – Zadar: HDA, 2020., str. 23.

¹⁰⁹ D. Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*, 269.

¹¹⁰ N. Tominac, „Hrvati u borbama tijekom 1917.“, 23.

¹¹¹ G. Hutinec (ur.), „Prvi svjetski rat“, 86.

¹¹² D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 161.

¹¹³ N. Tominac, „Hrvati u borbama tijekom 1917.“, 38.

8. BOROJEVIĆ NAKON RATA

Borojević je dijelio sudbinu Monarhije i u novim državama bio je *persona non grata*. Uz sve to, doživio je veliku obiteljsku tragediju. Naime, njegov sedamnaestogodišnji sin jedinac Friedrich poginuo je 28. rujna 1918. S jednim školskim kolegom u Mariboru išao je prijeći improvizirani most preko Drave, koji je pukao prilikom njegovog pokušaja prelaska te je pao u nabujalu Dravu.¹¹⁴ Borojević za ovo saznaje sredinom listopada, upravo prije Bitke kod Vittorija Veneta, u najgorem mogućem trenutku.

Prilikom raspada jugozapadnog bojišta i njegovog povlačenja iz Udina, Borojeviću su u Ljubljani naoružane osobe pod naredbom Narodnog vijeća u Ljubljani zaplijenili gotovo svu imovinu koju je imao sa sobom. Zaplijenili su mu mnoštvo odjeće, a i njegova odličja, te je uspio spasiti samo svoje konje i kovčeg s odorama.¹¹⁵ Navodi kako mu je tu načinjena šteta od 120 000 kruna. Osim toga, blokirana mu je štednja koju je imao u Mađarskoj, te 30 000 kruna koje je imao u austrijskoj banci. Također, sva njegova imovina u Košicama više mu nije bila dostupna, a Kraljevstvo SHS mu nije počelo isplaćivati mirovinu na vrijeme, problem koji nije riješio do smrti. Osim toga, bio mu je zabranjen povratak u Kraljevstvo SHS, iako je on sam govorio da se nikad ne bi tamo vratio zbog svog dubokog razočarenja u novonastalu državu.¹¹⁶ Također, općinsko vijeće u Klagenfurtu odlučilo je protjerati sve ne-Austrijance i uskratiti im bonove za hranu, koji su bili način Borojevićeve svakodnevnog preživljavanja. On je tada živio u Krumpendorfu u blizini Klagenfurta u kojem još nisu vrijedila ta pravila, ali njihovo ostvarenje u Krumpendorfu bila je svakodnevna mogućnost, te je on razmatrao koja su mu druga mjesta za život.

O ovom iznimno teškom razdoblju Borojevićevega života saznajemo ponajviše iz njegovih pisma sa Slavkom Kvaternikom. Njihovo prijateljstvo datira još iz 1905. i Borojevićevega boravka u Petrovaradinu. Kvaternik mu je bio pobočnik tijekom rata, a i nakon rata ostali su bliski prijatelji, unatoč razlici od 22 godine. Zapravo, Kvaternik je Borojeviću skoro pa jedini prijatelj u novonastaloj državi, a on od studenog 1918. preuzima vođenje Operativnog odsjeka u Vladi Narodnog vijeća SHS. Pisma između Borojevića i Kvaternika od 1918. do Borojevićeve smrti prikazuju njegovu puku borbu za egzistenciju i mentalno težak život u tom razdoblju. Osim svih životnih problema, konstantno je bio na udaru medija. Osoba koja je prije i tijekom rata bila slavljena u tisku, sada je bila pod udarom žestokih kritika.

¹¹⁴ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 159.

¹¹⁵ M. Pojić – D. Marjanić, „Pisma vojskovođe Svetozara Borojevića“, 129.

¹¹⁶ Isto, 141.

Austrijski, mađarski, slovenski, pa i hrvatski mediji nisu ga štedjeli. Također, Ljubljana ga već sredinom 1919. skida s popisa počasnih građana, a uskoro su uslijedili i drugi gradovi. Zanimljiva je nezahvalnost posebno Slovenaca, kojima je Borojević praktički obranio teritorij od navale Talijana. U početnim planovima Hötzendorfa, crta bojišta bila bi smještena uz Ljubljanu, te bi skoro polovina slovenskog teritorija bila pod kontrolom Talijana. Tome se Borojević žestoko suprotstavio i bojišnica se uspostavila na Soči. Mediji su ga kritizirali za mnogo stvari, poput potpunog kolapsa jugozapadnog bojišta, žrtvovanje velikog broja ljudskih života za umiruću Monarhiju, a i ponekad i za pre pasivno vođenje rata.

U međuvremenu, članice Antante pokretale su pitanje o izručenju ratnih zločinaca, pa se na talijanskom popisu našao i Borojević, unatoč tome što je časno vodio svoje operacije u ratu.¹¹⁷ No, smrt ga je sustigla prije. Kada je 23. svibnja izašao iz trošnog strana u kojem je privremeno boravio u Krumpendorfu, nije se više vratio. Otišao je na kupalište, gdje je pretrpio moždani udar. Iako je prevezen u bolnicu, umro je do kraja dana. Moždani udar je sigurno nastupio zbog izrazito teškog psihičkog stanja, koje je vidljivo i u njegovim posljednjim pismima. Toliki medijski pritisak, neimaština i u konačnici smrt sina jedinca jednostavno su bili previše za njega. Njegova žena Leontina poživjela je do 1963.

Borojevićev je prvo pokopan na klagenfurtskom gradskom groblju 26. svibnja 1920., s manjim brojem prisutnih časnika. Mjesec dana kasnije, u kapucinskoj crkvi u Beču, Borojeviću su na misi počast odali brojni viši i niži časnici bivše austrougarske vojske.¹¹⁸ Tu se i rodila ideja da njegovo vječno počivalište postane Beč, što se dogodilo točno četiri mjeseca poslije. Borojevićevo tijelo premješteno je na bečko središnje groblje i to na počasno mjesto među bečkim arkadama. Njegov konačni ukop bio je masovno posjećen, sa svom elitom bivšeg austrougarskog društva, odjevenim u svojim ratnim odorama s naličjima. Mediji novih država na ovaj događaj gledali su s prijezirom, zbog starog monarhističkog karaktera. Par godina nakon njegove smrti, neki njegovi prijatelji puštali su u javnost neobjavljena pisma s Borojevićem, pokušavajući poboljšati način na koji će ga povijest pamtiti.¹¹⁹ 1923. objavljena je i njegova brošura *O ratu protiv Italije* koju je pisao u posljednjim godinama života.¹²⁰

¹¹⁷ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 169.

¹¹⁸ Isto, 177.

¹¹⁹ Isto, 189.

¹²⁰ Željko Holjevac, „O ratu protiv Italije“, u: Marino Manin (ur.), *Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (1856.-1920.)*. Zbornik radova, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011., str. 147.

9. ZAKLJUČAK

Život Svetozara Borojevića može se usporediti sa životom Austro-Ugarske monarhije. Za njezina trajanja kretao se u najvišim slojevima društva, dok je nakon njezinog sloma, dospio na margine društvenog života. Za vrijeme svoje mladosti, uživao je u brzom napredovanju kroz činove vojske. Činjenica da je u miru bio toliko uspješan nije mnogo značila jer se još trebao dokazati na velikoj bojišnici. Za vrijeme rata dokazao se kao jedan od najboljih austrougarskih zapovjednika, ako ne i najbolji. Bio je potpuna suprotnost Hötendorfu, koji je prakticirao ofenzivno djelovanje, dok je Borojević bio stručnjak za defanzivu. Borojević se pokazao kao uspješniji vojskovođa, ali do danas je u historiografiji Prvog svjetskog rata gotovo potpuno zaboravljen - za razliku od Hötendorfa. Borojević se pokazao kao pozitivno tvrdoglav vojskovođa, sa čvrstom voljom i tradicionalnim poimanjem časti. Iako je svojim podređenima ponekad znao biti „težak“, on je od njih očekivao isto ponašanje kao i njegovo, a to je disciplina, čast i temeljitost u djelu.

Jasno je zašto je sjećanje na Borojevića izbljedito u dvama Jugoslavijama, ali ostaje nejasno zašto njegov život i djelovanje u današnjoj Hrvatskoj ne zauzima više pozornosti i vrednovanja jer je nedvojbeno riječ o jednom od najvećih hrvatskih vojskovođa svih vremena. Grad Ljubljana 2008. godine je Borojeviću vratila status počasnog građanina, uz još neke slovenske gradove. U blizini Nove Gorice otkriven mu je veliki spomenik 2016. godine, u povodu njegovog 160. rođendana.¹²¹ Slovenska javnost danas cijeni Borojevića i sve što je napravio za njihov državni teritorij, dok u Hrvatskoj skoro pa i nema spomena o njemu. U cijeloj Republici Hrvatskoj samo jedna ulica nosi njegovo ime, i to u okolici Bjelovara. Odbor za imenovanje naselja, ulica i trgova grada Zagreba odlučio je 2014. imenovati javne površine u spomen na Borojevića i Sarkotića, ali to se ipak nije realiziralo. Iako je njegova rodna kuća u Umetićima davno srušena, u 2023. nažalost je srušena i njegova roditeljska kuća u Mečenčanima. Preživjela je tri rata i potres na Banovini, ali na kraju je nažalost srušena zbog derutnog stanja u kojem se nalazila, ali i zbog nemara nadležnih. Značajna je zbog spomen-ploče s Borojevićevim likom koju je 1917. postavila Družba „Braća Hrvatskog Zmaja“.¹²² Nažalost, sto godina kasnije, jedan od najvećih vojskovođa hrvatske vojne povijesti, te jedini feldmaršal slavenske krvi u povijesti Austro-Ugarske i dalje čeka svoje jače javno vrednovanje, i to ne samo u hrvatskoj historiografiji.

¹²¹ Zvonimir Despot, „Svetozar Borojević i roditeljska kuća“. *Magazin za vojnu povijest*, br. 147, Zagreb: Večernji list, 2023., str. 37.-38.

¹²² D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević*, 143.

10. POPIS LITERATURE

Aralica, Tomislav: „Sablja feldmaršala Borojevića“, u: Marino Manin (ur.), *Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (1856.-1920.)*. Zbornik radova, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011.

Čutura, Dinko: *Stjepan Sarkotić (posljednji zemaljski poglavar Bosne i Hercegovine)*. Zagreb: AGM, 2019.

Daskalović, Aleksandar: *Bitka kod Kaporeta*, Split: Narodna tiskara, 1926.

Despot, Zvonimir: „Svetozar Borojević i roditeljska kuća“. *Magazin za vojnu povijest*, br. 147, Zagreb: Večernji list, 2023.

Galić, Lovro: „Je li se Sošku frontu moglo obraniti i uz manje žrtava? (Različita mišljenja o Borojevićevim strateškim opcijama na Jugozapadnoj fronti 1915.-1918.)“, u: Marino Manin (ur.), *Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (1856.-1920.)*. Zbornik radova, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011.

Holjevac, Željko: „O ratu protiv Italije“, u: *Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (1856.-1920.) zbornik radova*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011.

Hutinec, Goran (ur.): *Povijest (16. knjiga: Prvi svjetski rat i poslijeratna Europa (1914.-1936.))*, Zagreb: Biblioteka JL, 2008.

Mackay, Francis: *Asiago: Italy*, Barnsley: Pen & Sword Books Ltd, 2001.

Marix Evans, Marin: *Bitke Prvog svjetskog rata*, Split: Marjan Tisak, 2005.

Marjanić, Danijela: *Svetozar Borojević od Bojne – zapovjednik austrougarskih postrojbi na Jugozapadnom (talijanskom) bojištu u Prvom svjetskom ratu 1915.-1918.*, u: *Fontes – izvori za hrvatsku povijest*, broj 21., Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2015.

Mirnik, Ivan: „Feldmaršal Svetozar barun Borojević od Bojne na medaljama“ u: Marino Manin (ur.), *Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (1856.-1920.)*. Zbornik radova, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011.

- Oršolić, Tado: „Dalmatinske pukovnije u posljednjoj godini Prvog svjetskog rata – s naglaskom na *Dalmatinsku 22. i 122. carsko i kraljevsku pješačku pukovnicu*“, u: Tado Oršolić (ur.), *Završetak Prvog svjetskog rata u Dalmaciji*. Zbornik radova, Zagreb – Zadar: HAZU, 2021.
- Oršolić, Tado: „Jugozapadno talijansko bojište i maršal Borojević u dalmatinskim novinama *Narodni list i Smotra dalmatinska (1915.-1918.)*“, u: Marino Manin (ur.), *Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (1856.-1920.)*. Zbornik radova, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011.
- Oršolić, Tado: *Vojna Dalmacija u 19. stoljeću (Vojska, teritorijalne snage, žandarmerija (1797.-1914.))*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2013.
- Pavičić, Slavko: *Hrvatska vojna i ratna povijest (i Prvi svjetski rat)*. Split: Knjigotisak, 2009.
- Pilar, Ivo: *Svjetski rat i Hrvati*. Zagreb: Biblioteka Pilar, 2014.
- Pojić, Milan - Marjanić, Danijela: „Pisma vojskovođe Svetozara Borojevića 1912.-1920.“, u: Marino Manin (ur.), *Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (1856.-1920.)*. Zbornik radova, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011.
- Roksandić, Drago: *Svetozar Borojević od Bojne (1856-1920) Lav ili Lisica sa Soče?*, Zagreb: Vijeće srpske nacionalne manjine grada Zagreba, 2007.
- Tatić, Danijel: *Feldmaršal Svetozar Borojević*. Zagreb: Despot infinitus, 2019.
- Tatić, Danijel: *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*. Zagreb: Despot infinitus, 2017.
- Tominac, Nikola: „Hrvati u borbama tijekom 1917. na istočnome bojištu i završne ratne borbe na jugozapadnome bojištu iz 1918. godine“, u: Hrvoje Gržina – Mario Stipančević (ur.), *Konac Velikog rata*. Zbornik radova, Zagreb – Zadar: Hrvatski državni arhiv, 2020.

11. POPIS SLIKOVNIH PRILOGA

Slika 1.: Raspored snaga u Prvoj sočanskoj bitci (izvor: Danijel Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*. Zagreb: Despot infinitus, 2017., str. 44.)

Slika 2.: Raspored snaga u Šestoj sočanskoj bitci s vidljivim talijanskim napredovanjem (izvor: Danijel Tatić, *Prvi svjetski rat (Talijansko bojište)*. Zagreb: Despot infinitus, 2017., str. 152.)

Slika 3.: Pregled bitke kod Kobarida (izvor: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/caporetto_battle_of (pristupljeno 19.6.2023.))

SAŽETAK

U ovom radu prikazan je život i vojna karijera feldmaršala Svetozara Borojevića s posebnim naglaskom na njegovu ulogu sočanskom bojištu. Ukratko je opisan njegov rani život i početci vojne karijere. Njegov uspon kroz činove austrougarske vojske jedan je od najbržih ikad zabilježenih u njezinoj povijesti. Nakon prvog iskustva rata prilikom zaposjedanja Bosne i Hercegovine, njegova karijera nastavlja se uzlaznom putanjom. Nakon izbivanja Prvog Svjetskog rata, poslan je na istočno bojište s obzirom da je zapovijedao vojnim zborom u blizini te bojišnice. Tamo se iskazao na terenu kao kvalitetan vojskovođa i u teškim uvjetima je postizao uspjehe. Zbog ulaska Italije u rat na strani Antante, otvara se jugozapadna bojišnica Monarhije i Borojević je poslan kao zapovjednik 5. vojske da uspostavi i obrani bojišnicu na Soči. To mu je i uspjelo unatoč 11 velikih talijanskih ofenziva. Nakon dolaska njemačke na ovu bojišnicu zajedničkim snagama odbacuju Talijane daleko od Soče. Unatoč velikom uspjehu, zbog cijelog niza drugih faktora u Monarhiji dolazi do raspada njezine vojske i konačno raspada Monarhije. Svetozar Borojević dijeli sudbinu Monarhije, te kao umirovljenik provodi dane skromno i 1920. umire zaboravljen od svih. Zbog svoje uloge i mjesta u austrougarskoj i hrvatskoj povijesti, nedvojbeno je da spada u njezine velikane.

Ključne riječi: Svetozar Borojević, Prvi svjetski rat, Austro-Ugarska, austrougarska vojska, bitke na Soči

ABSTRACT

This paper presents the life and the military career of field marshal Svetozar Borojević with the special emphasis on his role on the Isonzo Front. His early life and the beginnings of his military career are briefly described. His climb through the ranks of the Austro-Hungarian military is one of the fastest ever recorded. After his first war experience during the battles in Bosnia and Herzegovina, his career continued with an upwards trajectory. After the start of World War I, he was sent to the Eastern Front considering he was in command of the corps near that front. That's where he proved himself as a great military leader and in difficult conditions he was still achieving success. After Italy entered the war on the side of the Entente, a new front opened on the southwestern border of the Monarchy and Borojević was sent as a commander of the Fifth Army to establish defensive lines and defend the Isonzo Front. He succeeded in doing that despite 11 heavy Italian offensives, and after the arrival of German units they managed to push the Italians far away from the Isonzo river. Despite the great success, the Austro-Hungarian Empire dissolved because of a variety of its internal factors, so its army fell apart too. Borojević shares the fate of the Monarchy and soon dies in 1920, forgotten by everyone. Because of his role and place in the Austro-Hungarian and Croatian history, he is undoubtedly one of its greatest military leaders ever.

Key words: Svetozar Borojević, World War I, Austro-Hungary, Austro-Hungarian army, Isonzo battles

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Mateo Omazić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice novijesti i povijesti umjetnosti, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 4.7.2023.

Potpis

Izjava o pohrani završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: Mateo Omazić
Naslov rada: Svetozar Borojević (1856. - 1920.)
Znanstveno područje: Humanističke znanosti
Znanstveno polje: Povijest
Vrsta rada: Završni rad

Mentor/ica rada:
Marko Trogrlić, prof. dr. sc.

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Aleksandar Jakir, prof. dr. sc.
Marko Trogrlić, prof. dr. sc.
Edi Miloš, izv. prof. dr. sc.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) rad u otvorenom pristupu

b) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

Split, 4.7.2023.

Potpis studenta/studentice:

Mateo Omazić